

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

**FENOMÉN ANDĚLŮ V OBDOBÍ PATRISTIKY,
SCHOLASTIKY A JEHO POSTMODERNÍ INTERPRETACE**

**THE PHENOMENON OF ANGELS IN THE PERIODS OF
PATRISTICS, SCHOLASTICISM AND POST-MODERN
INTERPRETATION**

**Vedoucí práce:
PhDr. Miloslava Blažková, CSc.**

**Autor:
Lucie Havlínová**

Praha 2015

Poděkování

Velice děkuji paní PhDr. Miloslavě Blažkové, CSc. za odborné vedení mé bakalářské práce, které se setkávalo s lidským pochopením a napomohlo k tomu, aby se práce zrodila v této podobě.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Fenomén andělů v období patristiky, scholastiky a jeho postmoderní interpretace* vypracovala samostatně, a to s využitím uvedené literatury.

V Praze dne 8. března 2015

Lucie Havlínová.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá chápáním andělů v obdobích patristiky, scholastiky a dnešním vývojem tohoto fenoménu. Vykládá nejprve andělskou nauku u pohanského filozofa Pseudo-Dionýsia Areopagity, sv. Augustina a Tomáše Akvinského. Pojednává o přínosu těchto myslitelů do bližšího chápání nebeských bytostí. Práce také sleduje, jakým způsobem na sebe myslitelé navazují a jak se inspirují díly předchůdců. Studie se nezabývá všeobecnou dobovou interpretací a analýzou filosofických textů; sleduje především dobové myšlenky ohledně andělů a jejich vliv na další tvorbu. Postmoderní interpretace je v této práci předkládána jako samostatný celek, skrze nějž vyúsťuje nauka z období patristiky a scholastiky.

Klíčová slova

Andělé, angelologie, andělská a nebeská hierarchie, nebeské bytosti, Pseudo-Dionýsios Areopagita, Aurelius Augustinus, Tomáš Akvinský, Iamblichos z Chalkidy.

Annotation

The work focuses on the perception of angels in the periods of Patristics, Scholasticism and the contemporary development of this phenomenon. It describes the angelic discipline taught by the pagan philosopher Pseudo-Dionysius the Areopagite, St. Augustin and Thomas Aquinas. It deals with these thinkers' contribution of closer understanding of the beings. The work observes the way how the thinkers being inspired by works of the previous ones create their own ideas. The study is not concerned with the general period interpretation and analysis of philosophical texts. It mainly focuses on the period thoughts about angels and their influence on their following works. The work presents the post-modern interpretation as an independent whole creating the study in the periods of Patristics and Scholasticism.

Key words

Angels, the study of angels, angelic hierarchy, heavenly beings, Pseudo-Dionysius the Areopagite, St. Augustin and Thomas Aquinas, Iamblichus Chalcidensis.

Motto

A Ježíš k nim promluvil:

"Není lehké pozvednout oči k nebi,

když oči všech jsou upřeny k zemi.

Není snadné klanět se u nohou andělů,

když všichni se klaní jen slávě a majetku.

Ale ze všeho nejtěžší

je mít myšlenky andělů,

pronášet slova andělů

a činit to, co činí andělé."

Evangelium Esejských

Obsah

Obsah	6
Úvod	8
1. Angelologie v období patristiky	11
1.1 Pseudo-Dionýsios Areopagita a jeho vliv na tvorbu angelologie a andělská hierarchie v nebeských sférách	14
1.2 Aurelius Augustinus o andělech.....	24
1.3 Iamblichos z Chalkidy a jeho náhled na anděly v díle O mystériích egyptských	32
2. Angelologie v období scholastiky	38
2.1 Andělé v díle svatého Tomáše Akvinského	39
3. Angelologie v dnešní době	46
Závěr.....	52
Seznam použité literatury	55
Summary.....	58

Úvod

Tato bakalářská práce pojednává o bytostech z krajín tajů, které už mnohá staletí označujeme jako *andělé*. Anděl – *angelos* (ἄγγελος), posel, který je služebníkem Božím, sesílá zprávy nejvyššího Stvořitele do nižších sfér, jako je například i ta naše. Tyto bytosti jsou velmi mocné; je klamně si anděly představovat jako polonahé cherubíny, které vidáme na barokních vyobrazeních. Anděl v Písmu často praví: *Neboj se!*. Je proto možné, aby právě tato slova volily prvotní bytosti, vypadající jako polonazí cherubíni? Již to nám napovídá, že andělský zjev sám o sobě vyvolává posvátnou bázeň.

Andělé jsou ti, kteří jsou prodchnuti bytostným chápáním a niterným nazíráním na vše co je obklopuje. Tomáš Akvinský praví, že chápou podstatu všech jsoucen, a především díky svému vnímání znají samotné základy lidského myšlení. Znají základ naší bytosti, tzn., že vědí, z jakých nekonečných hlubin a primárních popudů vychází naše myšlení.

Je možné, aby díky tomu všemu byli po celou dobu v našem světě, obklopovali nás a snažili se nám osvětlit směr, který je naším duším nejbližší a nejniternější? Tímto se zabývalo několik myslitelů; právě tato bakalářská práce má za cíl sledovat a vyložit myšlenky významných filozofů (především z období patristiky a scholastiky), kteří přispěli k tvorbě fenoménu andělů a angelologie.

Vše se odvíjí od „otce angelologie“, Pseudo-Dionýsia Areopagity, jenž je považován za jednoho z prvních, kdo sepsali mnohé myšlenky ohledně andělů. Nejdříve je v mé bakalářské práci prozkoumáno období patristiky, ve kterém Dionýsios žil. Výčet hlavních představitelů angelologie zmíněného období a uvedení některých jejich názorů a náhledů na andělskou nauku dokresluje jejich dobu.

Práce se detailně zabývá Pseudo-Dionýsiem Areopagitou, je popsán jeho život a zasazen správně do dějin, neboť dlouhá léta bylo Dionýsiovo období života nepřesně datováno. Tento myslitel byl klamně vnímán jako žák Apoštola Pavla. V další části práce již přecházíme k nejdůležitějšímu tématu, což je Dionýsiův náhled na anděly, přičemž reflektujeme jeho rozdělení andělských kůrů. V mnohých jeho myšlenkách se objevují střípky platonismu a nauky biblických otců, proto některé Dionýsiovy ideje jsou v této práci propojeny a nahlíženy ve světle Platónových myšlenek. Detailně je přitom

rozebrána andělská přirozenost a její ovlivňování lidských bytostí. Zároveň je zachycen také Dionýsiův náhled na Boha.

Dalším významným autorem, který zkoumal andělské bytosti, je sv. Augustin, jehož dílo *O boží obci* napomáhá ve velkém rozsahu reflektovat Augustinovu angelologii. Podle sv. Augustina jsou nebeskými bytosti ty, které jsou v bezčasovosti a dokážou nahlédnout nejenom na události, které už jsou za námi, avšak i na ty, co nás ještě čekají. U Augustina se již více objevuje srovnávání nebeských andělů s padlými anděly. Na tento problém nahlíží sv. Augustin neustále v rovině pojmání dobra a zla. V jeho pojetí to znamená, že zlo je jen nedostatek dobra, což je nauka z velké části vyabstrahovaná také z platonismu.

V další části probíráme sporného filozofa Iamblicha z Chalkidy, který je pro tuto práci zajímavým zpestřením, a to díky svým náhledům na anděly a na kontakt s nimi. Tento filozof je spíše než myslitelem především theurgem, který se zabýval evokacemi. Také sám říká, že filozofie je oproti theurgii nižší naukou. Podle dochovaných informací o jeho životě se on sám vyznačoval velmi častou komunikací s různými anděly (včetně padlých andělů), od nichž dostával mnohé informace. Jeho angelologie se také rozděluje do různých hierarchií, které jsou velice složité a navzájem se prolínají. Tato práce Iamblichovy hierarchie detailně nepopisuje, ale spíše se zabývá jeho přístupem k andělům a myšlenkám ohledně nebeských bytostí.

Posledním z velkých představitelů angelologie je sv. Tomáš Akvinský, který je již zařazen do období scholastiky. V jeho učení je možné spatřit mnoho myšlenek jak z nauky Pseudo-Dionýsia Areopagity, tak i sv. Augustina. Tomáš Akvinský vnímá anděly nejprve jako *separované substance*, avšak v díle *Theologické summy* je již nazývá termínem *andělé*. Andělské nauce a podstatě andělů ve svém díle věnuje mnoho prostoru. Velký důraz klade na padlé anděly, které často srovnává s anděly v nebi a za pomoci tohoto rozdílu vykládá mnoho svých myšlenek.

Sv. Tomáš Akvinský se ve svém díle věnuje mnohým „andělským“ tématům. Tato bakalářská práce se snaží vyložit nejdůležitější z nich, jako je například: andělská přirozenost, komunikace mezi anděly nebo otázka, kolik andělů je schopno působit na jednom místě, kolik existuje andělů a jaké mají hlavní poslání.

Poslední časový úsek, kterým se práce zabývá, je období dnešní doby. Toto období je vnímáno jako samostatný časový úsek. Samozřejmě mají na naši dobu vliv nauky z minulých dob. V dnešní běžné angelologii je mnohými lidmi využíváno několik myšlenek od Pseudo-Dionýsia Areopagity a Iamblicha z Chalkidy, především však Tomáše Akvinského. V práci je probíráno, jakým způsobem se lidé odvolávají na anděly a zda jsou s nimi opravdu v kontaktu. Otázkou je, jestli lidé v této době nejsou spíše v kontaktu sami se sebou, se svou myslí a svými pocity. Zároveň je nastolena důležitá otázka úcty k andělům v dnešní době. Tím je míněna skutečná a hluboká úcta, někdy spojená i se střípkou bázně, která v nás prodlévá ve chvílích uvědomění si celku, který se rozprostírá nad námi. V kapitole postmoderní doby a angelologie jsou také zkoumány různé myšlenky myslitelů, jako například Platóna či Herakleita, a to ve spojitosti s anděly a jejich naukou.

1. Angelologie v období patristiky

Výraz *patristika* či *patrologie* zahrnuje vědecky orientovaný obor, který se soustřeďuje především na literární díla (spisy, učení) křesťanských autorů a myslitelů. Tato vědní disciplína však zároveň zkoumá a zaznamenává život těchto autorů. Název disciplíny poukazuje na to, jakou důležitost má osobnost autora, protože název *patristika*, stejně jako i *patrologie*, má kořen ve slově *pater*, což v překladu znamená *otec*.¹ Toto odvození krásně poukazuje na to, že v době středověku byli autoři a učitelé nazýváni Otci. Snad má tato téze vyšší význam a značí, že byli Otci svým žákům a Otci svých nauk, které se v nich zrodily díky tomu, že oni sami byli syny nejvyššího Otce na výšinách. Také bychom mohli s trochou naděje říci, že v nich tyto nauky prvopočátkovali. Například ve Starém Zákoně jsou učenáři proroků nazýváni žáky proroků, protože skrze svou nauku znovu žáky zrozovali do nového světa poznání.

Patrologie má za cíl nás seznámit s památkami křesťanské literatury. Seznamuje nás se všemi významnými autory, kteří působili v určitém časovém úseku. Tento úsek by měl podle názorů řecké církve končit úmrtím sv. Jana Damašského okolo roku 750, jak to uvádí Zdeněk Kratochvíl,² avšak pro latinskou církev je touto hranicí úmrtí sv. Isidora Sevillského (rok 636). Obor patrologie se zabývá nejen díly pravověrných autorů, ale také z mimocírkevních spisovatelů (tedy heretiků), jak jsou nazýváni v dobách starokřesťanských. Je tomu tak díky vzájemným kulturním a literárním provázáním těchto autorů. Sám J. J. Novák ve své *Patristické čítance* uvádí, že církevní spisovatelé byli heretiky vyprovokováni k vyslovení svých názorů, které by je bez tohoto impulsu možná ani nevyslovili, a téma by zůstalo v mezích vědeckého chápání a řešení problémů.³

SROVNEJ:

¹ QUITT, Zdeněk – KUCHARSKÝ, Pavel. *Česko-latinský slovník starověké i současné latiny*. Praha: Leda, 2003. 2. upravené vydání, v nakladatelství LEDA první; 972 s. ISBN 80-7335-032-7.

SROVNEJ:

² KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. Praha: Academia, 2009. 1. vydání, 471 s. ISBN 978-80-200-1789-5;

SROVNEJ:

³ NOVÁK, J. J. *Patristická čítanka*. Praha: ČKCH 1988. 2. vydání, 105 str. ISBN neuvedeno; str. 7.

U tématu patristiky a patrologie je ještě zapotřebí obeznámit se s myšlenkou, že někteří odborníci, kteří studují tuto vědní disciplínu, jí rozdělují na patrologii a patristiku jakožto dva odlišné předměty zkoumání. Josef Novák se ve své *Patristické čítance* zmiňuje, že pojem patristiky a patrologie je často zaměňován. Jeho téze říká, že patristika se zabývá znatelně užším obsahem než patrologie.

Patristika je vnímána od 17. století jako teologie Otců, která dodává důkazy tradice, například myšlenky církevních Otců či výroky zaznamenané na koncilních setkáních. Z toho vyplývá, že patristika má morálně napomáhat k osvětlování dogmat, která jsou určující pro lid víry. Oproti tomu Vratislav Šmelhaus říká: „*Vzhledem k dvěma základním aspektům patrologie (patristiky) rozlišují někteří od převážně literárně historicky zainteresované patrologie jako zvláštní disciplínu patristiku, orientovanou spíše na studium vývoje nauky starokřesťanských autorů. Toto rozlišování není ovšem nutné, ba je podle našeho soudu metodicky škodlivé, protože nám znesnadňuje studovat produkci otců v její tvůrčí celistvosti.*“⁴ Tato bakalářská práce bude navazovat na tuto myšlenku, že rozlišovat patrologii a patristiku není nutné, a proto je možné v práci zohlednit jak striktně církevní autory, tak i mimocírkevní autory – heretiky.

Mnoho myslitelů a církevních Otců se v období patristiky vyjadřovalo nejen k Božským zákonitostem a Božímu synu, ale i k nebeským hierarchiím či andělům. Byli mezi nimi například sv. Augustin, Pseudo-Dionýsios Areopagita, Kappadočtí Otcové, Basil Veliký, Justinos, Jan z Damašku, sv. Cyril Jeruzalémský a mnoho dalších. Někteří z nich se drželi přísně církevních myšlenek, jiní do nauky andělů vkládaly i heretické myšlenky či podrobně propracovali hierarchii andělů a sepsali jejich hlavní „vesmírné“ cíle.

Například Basil z Césareje zvaný Veliký, který žil v letech 330 – 379, napsal ve svém souboru homilií, nazvaném *Hexaémeron*, několik slov k tématice andělů. Nalezneme je hned v první homilii, nazvané *Na počátku Hospodin stvořil nebe a zemi*. Myslitel v ní vykládá, že před stvořením našeho světa, ještě před započatím našich dějin, bylo stvořeno něco, k čemu nám naše rozumové schopnosti nestačí. Pro ty, kteří uvažují ve sféře dějinnosti a po stránce poznání stojí na úrovni *nemluvnat*, je to ale nepotřebné.

⁴ ŠMELHAUS, Vratislav. *Řecká patrologie*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství Kalich 1972. 1. vydání, 277 str. ISBN neuvedeno; str. 6.

Jde o jakýsi starší stav, ještě před zrodem kosmu, nadčasový a věčný. *V ňom zakladateľ všehomíra a jeho tvorca završil tvorcovské dielo, keď stvoril duchovné svetlo, ktoré sluší blaženosti tých, čo milujú Pána, rozumové a neviditeľné podstaty, i celú tú sústavu duchovných stvorení, ktoré prekračujú našu chápacosť, ba nie je v našich silách odhaliť ani len ich mená. Tieto bytosti spolu naplňajú bytie sveta neviditeľného, ako nás učí Pavol, keď hovorí: „V ňom bolo stvorené všetko: bytosti viditeľné i neviditeľné, tróny aj panstvá, kniežatstvá aj mocnosti“ (Kol 1,16), „vojská anjelov i nadriadené zbory archanjelov“ (Rim 8,38; Ef 1,21; Pt 3,22).*⁵

V židovsko-kresťanských apokryfoch je dochovaný text z obdobia 3. až 4. storočia, pojmenovaný *Šalamounova závet*, kde sa formou helénistického románu, inšpirovaného židovským textom, vyprávajú o anděloch i démonoch a skrytostiach „na druhom brehu“.

Justinos Martyr sa vo svojom *Dialogu s Trifónom* zmiňuje o tom, že duchové majú tela. Jsou tedy v tělech, avšak existují dobří a špatní duchové. Dobré duchy pojmenoval termínem *andělé*; ti podle Justina mají vzdušná těla a jejich hlavním pokrmem je *mana*. Naopak špatní duchové jsou připoutáni k zemi a mají těla převážně hmotná. Zdržují se v nižších sférách atmosféry a pokoušejí lid ke zlým činům a odklonu od křesťanství. Až nadejde čas Posledního soudu, budou odsouzeni spolu se zlými lidmi do pekelných ohňů.

Dalším teologem církve z období řecké patristiky, píšícím o andělech, je Jan z Damašku. Zmiňuje se také o andělech strážných; ti podle něj již nejsou podřízeni mravním zkouškám. Z Boží milosti už je Bůh nestaví do roviny rozhodování v duálním systému, co je špatné a co je dobré. Nacházejí se za horizontem našeho světa, za horizontem duality. Právě díky tomu mají určené poslání pomáhat lidstvu v mnohých věcech, např. v ochraně celého národa, státu a svěťadílů, jakož i v cestě k Nejvyššímu Otci. Jan z Damašku ve svých dílech upozorňuje na to, že správný křesťan se má vyvarovat službě andělům (*latreia*), ale je mu jen dovoleno a umožněno je uctívat (*proskynésia*), stejně jako například světce či Bohorodičku. U tohoto autora je znatelné, že se ve své nauce o Bohu v mnohých směrech opírá především o myšlenky Pseudo-Dionýsia Areopagity. Avšak

⁵ VELIKÝ, Basileios. *Listy II.*(r. 375-378), *Hexaémeron*. Prešov: Náboženské vydavateľstvo Petra 2002. Bibliotheca antiqua christiana. 1. vydání, 295 s. ISBN 80-89007-25-2; str. 185.

v názorech spojených s oborem angelologie se inspiruje jen několika ideami pocházejících z pera Areopagity, jinak se drží spíše uznávaných tézí klasické teologie.

Oproti tomu jiný autor z období patristiky, který se inspiroval *nebeskou hierarchií* Pseudo-Dionýsia Areopagity, byl sv. Cyril Jeruzalémský. Využil Dionýsiovo rozdělení andělských bytostí na anděly, archanděly, Trůny a Panstva. V části svého díla *Katecheze* uvádí svou myšlenku spojenou s anděly, která je ovlivněna Dionýsiem: *Někdo namítne: Co tedy? Není napsáno, že „andělé maličkých stále patří na tvář mého nebeského otce“? (Mt 18,10) Avšak andělé vidí Boha ne jak je, ale jak ho sami mohou vidět. Sám Ježíš totiž praví: „Ne, že by někdo Otce viděl, jen ten, kdo je od Boha, viděl Otce.“ (J 6,46). Tedy andělé vidí Boha jen tak, jak ho sami mohou vidět. I archandělé jen tak jak mohou. Trůny a Panstva více než ti první, méně však než by bylo hodno. Mohou pouze vidět, nakolik je to vhodné, se Synem i Duchem Svatého.“⁶ Z tohoto dochovaného úryvku je patrné, že se Cyril Jeruzalémský přiklání k myšlence Dionýsia Areopagity. Jeho tezi ještě dále rozšiřuje o ideu, že podle toho, v jaké andělské úrovni či sféře se bytosti nacházejí, jsou ve stejném měřítku schopni nazírat na Boha, a to za pomoci jejich vlastního zraku. Nejsou schopni na Nejvyššího Stvořitele nahlédnout v plnosti, ale „jen“ skrze své vidění a nazírání. Vyšší hierarchie umožňuje nahlédnout větší míru Boží plnosti, ale přesto nikoli plnost bytí.*

V krátkosti bylo uvedeno několik příkladů, jak se patristika stavěla k angelologii a jak autoři zpracovávali téma andělů. Nyní se již podrobněji zaměříme na výraznou a zásadní osobnost angelologie v období patristiky, Pseudo-Dionýsia Areopagitu.

1.1 Pseudo-Dionýsios Areopagita a jeho vliv na tvorbu angelologie a andělská hierarchie v nebeských sférách

Jeden z prvních myslitelů, který se údajně zasadil o vývoj angelologie, andělské hierarchie a dalších souvislostí s andělským světem, byl Dionýsios Areopagita. Avšak v 19. století odborníci dospěli ke zjištění, že tato informace je jen historický klam, tedy že sv. Augustin či Kappadočtí otcové nečerpali hlavně z Dionýsiova díla, ale právě naopak.

⁶ JERUZALÉMSKÝ, Cyril. *Mystagógické katechese*. Překlad Pavel Milko. Olomouc: Centrum Aletti 1997. Prameny spirituality. 1. vydání, 78 s. ISBN 80-860-4509-9; Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=772>

Díla *O Božích jménech*, *O mystické teologii*, *O církevní hierarchii* a *O nebeské hierarchii* (souhrnně *Corpus Dionysiacum*) byla sepsána autorem, tradičně nazývaným Dionýsios až na konci 5. století. Z toho logicky vyplývá, že sv. Augustin, který zemřel roku 430, nemohl tento tzv. *Corpus Dionysiacum* využívat jako inspiraci pro svá díla. Ale i přes tento historický klam, který po staletí nebyl odhalen, je stále vnímán Dionýsios jako ten, kdo určil hierarchii v oblasti andělských sfér. Proto i tato bakalářská práce staví záhadného myslitele a teologa, který prý byl údajně dokonce posluchačem apoštola Pavla, na první místo.⁷

Dionýsios Areopagita bývá též označován jako *kněz Dionýsios*, ale jinak je nám osoba tohoto učenice v dějinách skryta. Bylo prozkoumáno, že autor spisů *Corpus Dionysiacum* pocházel ze Sýrie na přelomu 5. a 6. století. Právě v této době měli velký vliv na vývoj filozofie pozdní novoplatonici, kteří určili směr, jakým se bude filozofie jako taková ubírat po celou dobu středověku. Myslitelé, kteří v tom období působili, byli například Próklos (narozen 484) či Damaskian; právě kněz Dionýsios sdílel s těmito autory mnoho myšlenek ubírajících se týmž směrem. Shodná pojednání, především křesťanského rázu, lze nalézt též u Filóna, Klementa, Origéna a u Řehoře z Nyssy, jednoho z hlavních představitelů Kappadockých otců, kteří se rovněž hojně věnovali pojednáním o andělech a jejich zasazení v božské hierarchii.

V tehdejší době se skoro všichni myslitelé zabývali otázkou Kristovy přirozenosti, která byla řešena také na Konstantinopolském koncilu. Antiochijský patriarcha Sévéros, který byl jedním z hlavních představitelů monofyzitů, využil Dionýsiovu myšlenku o Ježíši, která zněla: *...nečinil božské věci božským způsobem, ani ty lidské lidským, nýbrž když se Bůh stal člověkem, konal mezi námi jakési nové boholidské působení*.⁸ Právě toto dochované citování Dionýsia se stalo první dochovanou zmínkou o něm. Je možné předpokládat, že Dionýsios měl znatelný vliv na vývoj západní i východní teologie a filozofie také díky tomu, že autor díla *Corpus Dionysiacum* byl považován za žáka apoštola Pavla, a tak byla autorita tohoto díla velmi vysoká. „K této falešné identifikaci

SROVNEJ:

⁷ AREOPAGITA, Dionýsios. *Listy: O mystické teologii: řecko-české vydání*. Praha: Oikoymenh 2005. Knihovna raně křesťanské tradice, sv. 5. 1. vydání, 195 s. ISBN 80-729-8157-9; str. 7.

⁸ AREOPAGITA, Dionýsios. *Listy: O mystické teologii: řecko-české vydání*. Praha: Oikoymenh 2005. Knihovna raně křesťanské tradice, sv. 5. 1. vydání, 195 s. ISBN 80-729-8157-9; str. 108 – 109.

*přispěl značnou měrou autor Corpusu, jenž si zvolil pseudonym Dionýsios. Sám sice nikde výslovně neuvádí, že by byl oním novozákonním Areopagitou, ale když několikrát hovoří o sv. Pavlovi jako o svém učiteli, dokonce dodává, že se s Pavlovou naukou seznámil až prostřednictvím jiného svého učitele, Hierothea. Přesto poskytl ve svých spisech dostatek záminek k tomu, aby byl považován za autora z apoštolských dob.*⁹

Později představitelé ortodoxního vyznání začali tohoto geniálního spekulativního myslitele uznávat jako věrohodný pramen. Jan ze Skythopole reinterpretoval Dionýsiovo učení o Kristově přirozenosti, přiklonil se k jeho pravosti a předložil hodnotné argumenty pro jeho obhájení. Pochybnosti ohledně autorství textu naopak vyslovil Mikuláš Kusánský¹⁰. Na něj později s ještě nekompromisnější kritikou navázal Lorenzo Valla. Jeho kritika se však příliš neproslavila, ale upadla do zapomnění, a „z dlouhého spánku ji probudil“ až v 15. století Erasmus Rotterdamský. Ten použil Vallovy myšlenky a popularizoval je s vlastními argumenty. Z této doby se nám dochoval citát či spíše Erasmův obrat *Dionýsios, či kdokoliv to byl*.¹¹ Tehdy byly myšlenky *Corpus Dionysiacum* degradovány a snížila se autorita jejich tvůrce. Spis byl vnímán jako padělek. Předěl ve vnímání ohledně Dionýsiova spisu nastal až za života Huga Kocha, který v roce 1895 předložil hodnověrné důkazy o tom, že o falsum nejde. Ačkoliv toto dílo nemůže pocházet z 1. století, a tudíž Próklos nemohl být závislý na Dionýsiovi, Kochova studie určila, že Dionýsios byl myslitelem navazujícím na Prókla a na novoplatónskou nauku, a sice v období 5. století našeho letopočtu. Hugo Koch k tomuto závěru došel díky srovnání Proklova spisu *De malorum subsistentia* versus Dionýsiovův spis *O Božích jménech*. Z tohoto poznání vyplynulo, že autor je od té doby nazýván Pseudo-Dionýsios Areopagita a není už nadále vnímán jako žák apoštola Pavla.

Dionýsiova díla nejsou příliš dlouhá, ale přesto se velikost děl skrývá v jejich obsahu a vlivu, jímž zapůsobila na následné myslitele. Například jeho dílo *O mystické teologii* se stalo klíčovým pro středověké mystické autory. Ti od tohoto díla z velké části odvíjeli své učení, anebo zvolili rozdílnou cestu a Dionýsiovi naopak oponovali. Tak či onak, právě on

⁹ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 9.

¹⁰ Přímou měl Mikuláš Kusánský pochybnosti a nejasnosti ohledně rané datace díla. SROVNEJ:

¹¹ ROREM, Paul a John C. LAMOREAUX. *Pseudo-Dionysius: a commentary on the texts and an introduction to their influence*. New York: Oxford University Press 1993. ISBN 01-950-7664-8; str. 34.

se stal se jednou z autorit, na kterou se odvolává mnoho myslitelů, filozofů či teologů.

Zaměříme se nyní na obsah díla *O nebeské hierarchii*, které tak silně ovlivnilo středověké myšlení. V tomto díle, stejně jako ve všech Dionýsiových spisech, je velký výskyt myšlenek spojených s novoplatonskou filozofií. Autor se v mnoha případech inspiroval novoplatonismem a potažmo využil celistvé myšlenky i terminologii. Jedním z hlavních znaků je využívání tří novoplatonských termínů, které jsou známy jako trojice: *trvání – vycházení – návrat* (řecky *moné – proodos – epistrofé*).¹² Tuto triádu využívá Dionýsios jako stavební kámen celé své nauky, a to především v konceptu Božího sdělení. Autor ve všech svých dílech proplétá myšlenky novoplatonské filozofie s teologickou naukou a tímto spojením vytváří své vlastní učení, tak jak je to velmi zjevné kupříkladu v jeho díle *O mystické teologii*.¹³

Například skrze novoplatonské pojmy a výrazy popisuje Dionýsios Božské *vycházení*. To se zjevuje jako světlo a je darem dobra, které vede všechna jsoucna, a dává jim tím možnost, aby byla vedena k Nejvyššímu otci, který je všezahrnující. Právě toto nazírání, které se jeví jako silně platónské, spojuje Dionýsios s posvátným Písmem, když cituje úryvek věty apoštola Pavla: *z něhož a k němu je vše*. (Ř 11,36)¹⁴

Největší dar Božího sebe-zjevování přičítá Dionýsios Ježíšovu vtělení, které také vykládá novoplatónskými termíny, ale zároveň je spojuje s biblickou naukou. Ježíše Krista ve svém textu pojmenovává a popisuje jako *pravé světlo, které osvěcuje každého člověka, přicházejícího na svět*. Opírá se přitom o prolog Janova evangelia (J 1,9). Dále ve své myšlence pokračuje spíše způsobem novoplatónského výkladu. Ježíše a učení tradice Otců líčí jako *paprsek* či princip světla. Tento *paprsek* je nám sesílaný, abychom co nejvíce dokázali nazírat na *hierarchii nebeských intelektů a nejblaženější hierarchii*

SROVNEJ:

¹² PRACH, Václav. *Řecko-český slovník: Atické tvary slovesné podle nápisů a rukopisů*. Praha: Vyšehrad 1998. 1. vydání, 578 s. ISBN 80-702-1285-3.

SROVNEJ:

¹³ AREOPAGITA, Dionýsios. *O mystické teologii: O božských jménech*. Překlad Alan Černohous. Praha: Dybbuk 2003. 1. vydání, 292 s. ISBN 80-903-0015-4;

¹⁴ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 55.

*andělů*¹⁵, které nám Otec zjevuje, aby se nám lidem dostala co největší míra prvotního světla a abychom se skrze záři tohoto prvotního světla pozvedli a navrátili domů.

Tento *paprsek* vždy propojuje božský a zemský svět a pomalu, zlehka a citlivě rozevívá oči spícím a slepým, kteří právě vystupují z jeskyně klamů před světlo Boží. Areopagitská vize světlo vykládá jako poznání; právě Kristus přináší člověku poznání, jež mu navrácí podíl v Bohu a na Božích dobrech, a tím vše uvádí do znovuoobnovující jednoty.

Jak již bylo výše zmíněno, Dionýsios se ve svém učení hojně opírá platónskou nauku, jako například u motivu přiblížení se k Bohu. Vychází při tom nejspíše z Platónovy nauky o jeskyni. Jeskyně pro Platóna představuje svět, který se jeví jen skrze jsočina. Je však klamavý a odvádí nás od naší skutečné podstaty, která pramení ze *slunce*, které je symbolem pro ideu dobra. Avšak při přechodu z temné jeskyně klamů přímo do slunečních paprsků hrozí oslnění.

Pro Dionýsioa je právě takové *oslnění* jedním z důležitých témat. Jestliže je bytost, která je navyklá na šero jeskyně, přespříliš oslněna sluneční září, dostane se do stavu částečné slepoty. Proto myslitel považoval za potřebné postupné navykání zraku na slunce, tzn. přizpůsobování zraku slunci, jako např. nahlížení na slunce pomocí odrazu na vodní hladině. Tento motiv znamená postupné poznávání Boha a je jedna z nosných myšlenek v areopagitské vizi. Nápomocnou vodní hladinou nám mohou být andělé, archandělé, vlády, nebeské bytosti či prvotní *paprsek* – sám Ježíš Kristus. Samotné poznávání Boha je přitom hlavním údělem každého člověka. *Jak již bylo řečeno, Dionýsia příliš nezajímá samotná podstata andělů, svůj zájem naopak směřuje především k popisu zprostředkující role andělů, působících mezi Bohem a člověkem tak, že postupně zprostředkovávají člověku boží světlo. Z tohoto pohledu je nejdůležitější Dionýsiovou charakteristikou andělů v „Nebeské hierarchii“ vymezení andělských bytostí ve čtvrté kapitole, kde je nazývá zjevovatelským řádem. Zjevovatelským řádem proto, že „zjevují skrytost“ Boha, že světcům „vyjevují skrytá vidění nadsvětských tajemství“ a že „jejich prostřednictvím jsou nám předávána zjevení, jež nás přesahují“.* Jinak řečeno: umožňují nám poznání Boha,

¹⁵ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 55.

*jenž je sám o sobě nepoznatelný.*¹⁶

Abychom si přesně specifikovali, co je vlastně hierarchie a jak ji Dionýsios vnímá, musíme nahlédnout do první části třetí kapitoly díla *O nebeské hierarchii*. Hierarchie se snaží napodobit, jak nejvíce je to možné, Boha v jeho působení a vědění, přičemž samozřejmě může Boha napodobit jen do té míry, do jaké On to hierarchii umožní. Slovo *hierarchie* vychází z řeckého slova *hieros*, což v překladu znamená posvátný či svatý, a *arché* – princip, vláda, úřad.¹⁷ Posvátný řád vším prostupuje. V dnešní době by si někdo mohl slovo *hierarchie* vykládat tak, že jde o hierarchický, kastovní systém těch, kteří jsou na výši a řídí ty, co jsou pod nimi. Ale není tomu tak: pro příklad použijme slova Dionýsia, který říká, že vše, co je v hierarchii, se úměrně vůči svým možnostem podílí na Božské podobě a řádu. Každá bytost v hierarchii je spolutvůrcem; skrze každého se pak ukazuje Boží podobnost, a to v co největší možné míře.

Hierarchie je v podstatě *posvátným řádem*, který je osvěcován Bohem a dostává od něj podobu, posvátné vědění i působení. Má neustálou potřebu se co nejvíce přiblížit k nejbožstější kráse a směřovat k Božství. Přijímá posvátné paprsky Božství a v souladu s řádem je ze sebe nechává vylévat na jsoucna, která se v řazení nacházejí pod ní. Také v této souvislosti Dionýsios využívá inspiraci z Písma: hierarchie je *spolupracovníkem na Božím díle*. Boží blaženost je věčnou očišťující dokonalostí, která je příčinou každé hierarchie, tu však vždy překračuje. *Ježto tedy hierarchický řád spočívá v tom, že jedni jsou očišťováni, zatímco druzí očišťují, jedni jsou osvěcováni, zatímco druzí osvěcují, jedni jsou přiváděni k dokonalosti, zatímco druzí k dokonalosti přivádějí, připodobňování se Bohu je tímto způsobem příhodné pro každého.*¹⁸ Jako prvotní Boží dary pro hierarchii Dionýsios označuje světlo a krásu, důležité je však také vědění a působení. Krása je přitom světlem, které osvěcuje i nebeské řády.

¹⁶ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 35.

SROVNEJ:

¹⁷ PRACH, Václav. *Řecko-český slovník: Attické tvary slovesné podle nápisů a rukopisů*. Praha: Vyšehrad 1998. 1. vydání, 578 s. ISBN 80-702-1285-3.

¹⁸ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 71.

Přímé popsání andělů autor zařadil do čtvrté kapitoly spisu *O nebeské hierarchii*, obecně však je v jeho dochovaných spisech jen málo podrobnějších zmínek o přirozenosti a povaze andělů. Sám Dionýsios tvrdí, že žádné lidské bytosti není dán dar poznat v plnosti anděla či jinou nebeskou bytost. Ostatně je možné, že právě tento důvod zapříčinil nedostatek informací o andělských bytostech. Z dochovaných informací ve zmíněné čtvrté kapitole vyplývá, že andělé jsou považováni za jsoucna nejbližší Bohu, která jsou obdarována velkou měrou světla. Je jim dán zvláštní dar: jako první dosahují účasti na Bohu a také jako první mohou zjevovat skrytost Božství. Oni jsou nejvíce hodni jména *Boží posel*, protože nám sesílají mnoho zpráv a zákonů, které člověka přesahují. Označení *anděl* není pro všechny nebeské bytosti společný, ale jsou Dionýsiem rozděleni do tří hierarchických stupňů. V první hierarchii jsou serafíni, cherubové a trůny, přičemž tato hierarchie je nejbližší Bohu. Nalézají se věčně v jeho těsné blízkosti, má největší podíl na jeho podobě a je nám nejvíce vzdálená. Blíže k nám, zato vzdálenější Bohu je druhá hierarchie, v níž se nacházejí mocnosti, panstva a síly. Nám nejbližší hierarchie je ta třetí, která pro nás lidi nejvíce splňuje roli poslů: jsou v ní andělé, archandělé a vlády.¹⁹

První hierarchie

V první hierarchii, nejbližší Bohu, jsou *serafíni*, jejichž jméno znamená *ti, kdo hřejí*, dále pak *cherubíni*, kterých jméno značí *záplavu moudrosti*, a poslední *trůny*. Ze všech těchto tří jmen je zjevná podobnost Nejvyššímu, tzn., že tyto bytosti jsou na nejvyšším stupni stejnosti Bohu. Jméno *serafínů* zachycuje jejich horlivost a věčný pohyb, plamen, jiskru, kterým očišťují a ozařují, aby mohli pozdvihovat ty, kdož ještě nedosáhli žáru Nejvyššího. Ozařují a zahání vše temné svým osvětlováním. Naproti tomu *cherub* je ten, který dokáže poznat a nahlížet na Boha a na nejvyšší krásu. Dokáže od ní přijímat nejvyšší dary světla. Umožňuje nižším jsoucům, aby byla obdarována záplavou moudrosti a získala na ní podíl. Nejvyšší z nejvyšších jsou *trůny*, pevně a neochvějně sídlící okolo nejctnostnějšího Boha, oddělení od všeho nejnižšího a hmotného. Přijímají všechny božské dary z prvotního zdroje a to je vede k nejvyšší dokonalosti a podobnosti Bohu. Naplňují se zřením nad-jsoucího a jsou také hodni setkání se s Ježíšem,

SROVNEJ:

¹⁹ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 73-82.

v neustálém procesu přijímání zasvěčujícího osvětlení.²⁰

Druhá hierarchie

V druhém, středním stupni nebeských intelektů jsou přítomny *mocnosti, síly a panstva*. Tato jsoucna nás převyšují a jsou znovu nápodobou prvotního zdroje, který vše osvětluje.

Svaté *mocnosti* mají svou hlavní přednost v neochvějně odvaze a neúnavně s energií a silou vzhlížejí k Tvůrci jsoucího a s nezkrotnou silou jej napodobují. Svate *síly* jsou totožného řádu jako *panstva* a *mocnosti*. Poukazují na krásné a jemné uspořádané přijímání nad-jeoucích věcí. Přijímají řád nejvyššího, přičemž silnější jsoucna na výšinách netyranizují nižší jsoucna, ale naopak se je snaží pozdvihovat vzhůru k vyšším principům. Role svatých *panstev* spočívá především ve svobodě a osvobození. *Panstva* se nenechají zotročit zemskou nízkostí a v žádném případě se nesklánějí před žádnou nepodobností Bohu. Nedovolují žádné poklesnutí či nepodobnost, ale vše chtějí navrátit do principu *panství*. Sebe i jsoucna pod nimi navádějí nazpět do stavu *panovnického bytí*.

Prioritní vlastností a údělem druhé triády je neustálé zprostředkovávání božské záře, která k nim emanuje od první triády. Tuto božskou zář pak předávají třetí triádě, té, která je nejbližší zemi.²¹

Třetí hierarchie

Nyní se dostáváme k tématu třetí, tj. nejnižší hierarchie, která se dotýká zemského světa; ta je nám nejbližší a uzavírá andělskou hierarchii. V tomto nadzemském řádu působí *vlády, archandělé a andělé*. Jméno *vlády* či *vlády podobné Bohu* poukazuje na schopnost těchto andělů vládnout podobně jako Bůh. Mají za povinnost vladaření v této hierarchii, kterou dostali od Nejvyššího, jenž stvořil všechna jsoucna.

Vlády navracejí k převyšujícímu principu a sebe formují do největší možné podobnosti

SROVNEJ:

²⁰ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 82-90.

SROVNEJ:

²¹ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 90-93.

k Bohu. Mají co nejvěrohodněji napodobovat Nejsoucícího pro zrak nižších jsoucn, jako jsou například andělé, ale i my lidé. *Vlády* díky nad-jsoucím principům uspořádávají a vytvářejí jednotu andělů. Jako nápodoba nejvyššího dobra zvěstují pravdy andělům; ti je zase zvěstují nám lidem, protože každé jsoucn má schopnost a dar přijímat božské osvícení, ať už v nižším nebo vyšším měřítku.

Archandělé jsou dalšími z nebeských bytostí. Řečeno slovy Dionýsia: *Svatí archandělé mají stejné postavení jako nebeské vlády. Jak jsem již řekl, tvoří totiž (vlády a archandělé) společně s anděly jedinou hierarchii a jediný stupeň. Protože však neexistuje žádná hierarchie, která by neměla první, střední, a poslední moc, svatý řád archandělů se díky svému střednímu postavení v hierarchii společně podílí na obou krajních (řádech). Má společné vlastnosti s nejsvatějšími vládami i se svatými anděly.*²² *Vlády* mají také účast na archandělech a předávají jim svá zvěstování, *archandělé* jsou ale též zároveň interprety vykladačského řádu.

Andělé završují a ukončují celé hierarchické rozdělení nebeských inteligentů. Jsou to poslední nebeské bytosti, které pro nás představují posly. Společně s archanděly řídí naše lidské hierarchie, aby byly co nejvíce podobné těm Božským. Záměrem je, abychom stoupali k Nejvyššímu stvořiteli, stejně jako jsou všechna nebeská jsoucn vytvořena Nejvyšším otcem. Pozemský řád, rozdělený do sedmi oddílů, je vytvořen podle obrazu Božího, jak to Dionýsios popisuje ve svém díle *O církevní hierarchii*.

V celé hierarchii je kladen důraz na proudění od Nejvyššího otce, z nejvyššího bodu k nejnižšímu, v čemž je možné vytušit silnou inspiraci Platónem, Plotínem a novoplatonismem ve spojení s emanací *aporroia*.²³ Vše emanuje, přelévá se a vyvěrá z nejvyššího prvotního zdroje, což značí jakousi provázanost bytí, kdy vše je od prvopočátku plně propojeno. Přesto je pravdou, že někteří na tuto koncepci mohou nahlížet jako na problém, jako např.: vše, co je „dole“, je odsouzeno k nízkosti a už samotná země - Gaia představuje pro člověka jakousi nízkost, přitom se má vzdálit od všeho hmotného – zemského a stoupat k vyšším jsoucům. Vystává tím otázka, zda

²² AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 97.

SROVNEJ:

²³ PRACH, Václav. *Řecko-český slovník: Attické tvary slovesné podle nápisů a rukopisů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998, 578 s. ISBN 80-702-1285-3.

duchovní člověk, který chce následovat anděly poslané Nejvyšším otcem, se má oprostít od Gaii, od všeho hmotně jsoucího. *Například i v Dionýsiově díle se nachází dost problematické tvrzení, jakási poznámka pod čarou, obsahující citát z Prokla, jednoho z nejvýznamnějších novoplatonských filozofů: „Je příznačným rysem čistoty, že se dokonalejší povahy drží stranou těch, kdož jsou na nižší úrovni.“*²⁴ To by v důsledku znamenalo, že vyšší vědomí (bytosti blíže prvotnímu zdroji světla) se může „znečistit“ či jiným způsobem snížit při kontaktu s nižší úrovní a že vše nižší i nás lidské bytosti může stáhnout do strnulosti a ještě větší vzdálenosti od Boha.

Vezmeme-li v úvahu názory východní filozofie, vyvstává obdobná otázka: má člověk svou pozornost vzdálit i od nižších čaker, které nás ukotvují zde na zemi a jsou naší přirozenou součástí? Nebo bude duchovní člověk správně následovat nauku poslů, když se přiblíží spíše myšlence zachycené na proslulé *Smaragdové desce: Jest pravdivé, jest jisté, jest skutečné, že to, co jest dole, jest jako to, co jest nahoře, a to co jest nahoře, jest jako to, co jest dole, aby dokonány byly divy jediné věci.*²⁵ Podle toho má člověk hmotná jsoucna vnímat stejně hodnotně jako nejvyšší jsoucna, protože hmotná jsoucna mají také podobu Boha a jsou dílem nejvyššího tvůrce. Má přijímat jak svou nižší část, tak i tu vyšší, kterou je obdarován, a svým usilováním stoupat k vyšším jsoucnům. Tak může nacházet Boha i v našem světě, procitnout ke zření Božského všude v našem okolí, jakož i v nás samých. Je snad toto správné následování Božích poslů?

Dionýsios ohledně nebeských bytostí ještě konstatuje, že je jich velké množství, tisíce tisíců a desetitisíce desetitisíců, což se jasně jeví jako nespočítatelné. Matthew Fox k této myšlence dodává, že je bezpočet bytostí, které naplňují nepředstavitelnou rozlehlost kosmu. Je to nezměrné množství, které je možné jediné nazvat výzvou pro naši představivost. Ostatně Fox doplňuje, že myslitel Mistr Eckhart, který žil v pozdější době, by k této myšlence dodal, že andělů je více než zrněk písku na zemi. *Tak vysokým číslem obvykle říkáme „astronomická“, což je pojem, který má spojitost s hvězdami. Dnes již víme, že ve vesmíru je bezpočet galaxií a že v každé z nich jsou miliardy hvězd. Když se díváme na noční oblohu, vidíme pouze hvězdy naší vlastní galaxie a její hlavní části,*

²⁴ FOX, Matthew a Rupert A SHELDRAKE. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfa 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 53.

²⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Smaragdová deska Herma Trismegista*. Praha: Vodnář 2009. 2., rozšířené a přepracované vydání, 212 s. ISBN 978-80-7439-002-9; str. 46.

Mléčné dráhy. Pokud jsou andělé spojeni s hvězdami, pak by byl jejich počet astronomický v doslovném smyslu slova. Astronomická čísla a astronomické bytosti.“²⁶

Foxův text však pokračuje další myšlenkou: pokud bychom uvažovali o andělech jakožto o bytostech propojených nejenom s hvězdami, ale i se všemi druhy bytí v přírodě, museli bychom započítat také miliony biologických druhů, které jsou na naší zemi a též na jiných planetách a galaxiích. Navíc ještě musíme vzít v úvahu, že všechny planety jsou také živoucí organismy, a tak je živoucím organismem i naše matka země – Gaia. Tento počet všech organismů ve vesmíru absolutně přesahuje naši představivost, stejně jako množství andělů podle Dionýsia.²⁷

Dionýsios nám tedy předkládá tezi, že andělů a nebeských bytostí je mnohem více, než si dokážeme představit, ale také nás učí toto: *I do božského tajemství Ježíšovy lásky k lidem byli nejprve zasvěceni andělé a až potom, skrze ně, se dostalo milosti tohoto poznání nám.*²⁸ To znamená, že Dionýsiova nauka je zároveň i poselstvím, je pro nás, pozemské bytosti, velkým darem, protože nám předkládá, že andělé znají vždy mnoho a mnoho božských pravd, na které bychom my svým vědomím nedosáhli. Ale díky daru od Nejvyššího, který nám seslal tisíce tisíců andělů jako posly a pomocníky, je nám pomáháno v přiblížení se k Bohu. Jsme obdarováni tím, že vždy se nám skrze anděly dostane milosti poznání, světla či upozornění na příchod Ježíše Krista, kterého Dionýsios nazývá *prvotním paprskem*.

1.2 Aurelius Augustinus o andělech

Svatý Augustin či v latinském znění Aurelius Augustinus se narodil roku 354 n. l. v okolí severoafrického města Hippo Regius (nyní Annaba v Alžírsku) a zemřel v roce 430. Den jeho smrti, 28. srpen, je v církevním stanoven jako jeho svátek. Augustinova matka pocházela z berberského kmene a byla křesťanskou; je označována jako světice sv.

²⁶ FOX, Matthew - Rupert A SHELDRAKE. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfá 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 48.

SROVNEJ:

²⁷ FOX, Matthew - Rupert A SHELDRAKE. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfá 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 48.

²⁸ AREOPAGITA, Dionýsios. *O nebeské hierarchii*. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad 2009. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-807-0218-723; str. 77.

Monika. Jeho otec byl nejspíše pohan, který se nechal pokřtít až krátce před svou smrtí. Augustinus psal o matce v šesti posledních kapitolách deváté knihy *Vyznání*. Prvního vzdělávání mimo domov se mu dostalo v Kartágu, kde se učil umění rétoriky. Roku 383 pak odešel do Říma, kde vyučoval rétoriku, později jako profesor vyučoval také v Miláně. V době, kdy byl silně zklamán názory manichejců, se setkal se sv. Ambrožem, který ho velice zaujal. Sám Augustin byl manichejcem celých devět let, a tak jsou díky této skutečnosti jeho protimanichejské spisy cenným svědectvím o této sektě, která měla obdobnou organizaci jako křesťanská církev. Avšak setkání se sv. Ambrožem přispělo k tomu, že se Augustin rozhodl stát pravověrným křesťanem.²⁹

O pár let později se svými přáteli odešel mimo město, na statek. Když později cestoval s matkou a synem do Afriky, zemřela mu nejdříve matka a později také syn. Po těchto bolestných událostech se navrátil do svého rodiště a uchýlil se mezi klidné klášterní zdi. Díky své zbožnosti, čistotě a učenosti mu bylo doporučeno, aby se dal vysvětit na kněze. Do doby kněžského svěcení měl v oblibě filozofii, především Platóna.

Prvním filozofickým spisem, který ho zaujal, byl Cicerův dialog *Hortensius*, ve kterém ho nadchly především platónské myšlenky. Avšak v řecké filozofii není jeho hlavním zájmem Aristoteles ani žádné přírodní vědy, nýbrž motto, jímž Řekové vyjádřili svůj pohled na svět. Toto heslo bylo mimo jiné vepsáno nad delfskou věštírnou: *Poznej sám sebe*. Augustina také silně ovlivňovaly jeho vlastní mystické zkušenosti, kterými se inspiroval. Kněžským vysvěcením Augustinovi začala druhá životní etapa, v níž uklidnil své hledající srdce a vstoupil do zápasu o čistotu a jednotnou křesťanskou víru.³⁰

Augustinova filozofie je velice ovlivněna hledáním pravdy, například ve svém díle *Proti skeptikům* Augustin říká, že hlavní ctností je poznat pravdu, která napomáhá k blaženosti. Jestliže se tato pravda uhájí i před argumentací skeptiků, je důležitá. Hlavní ohrožení pravdy je ve chvíli, když člověk sám sobě lže, když jsem zacyklený ve své vlastní lži, když říká, že to, co se mně před mým zrakem jeví, se mi ve skutečnosti nejeví. V pozdější době se uchyluje k výrokům, že nejdůležitější jsou u člověka jevy v jeho nitru. Ty nás

SROVNEJ:

²⁹ AUGUSTIN, Aurelius Augustinus: *Říman, člověk, světec*. Překlad Ladislav Hošek. Praha: Vyšehrad 2000. 1. vydání, 351 s. ISBN 80-7021-266-7; str. 62.

SROVNEJ:

³⁰ NOVÁK, J. J. *Patristická čítanka*. Praha: ČKCH 1988. 2. vydání, 105 str. ISBN neuvedeno; str. 85-86.

dokážou dovést ke kořenům skutečné pravdy. V myslitelově dialogu *O učiteli* se dostáváme k rozvinutí myšlenky: *Pravda přebývá v srdci člověka*. Žádný myslitel ani církevní otec nemůže do srdce tuto pravdu vložit, tato pravda se může jen zrodit, „prvopočátkovat“ sama v sobě. Rodí se v srdci ať už za pomoci vnějších vlivů, či jen z vnitřního pohnutí lidské bytosti. Napomoci pravdě, aby promlouvala, může také posel - anděl. Pokud je srdce čisté, pravda darovaná Nejvyšším promlouvá a my svým čistým srdcem můžeme vidět skutečné věci a ideje.³¹

Augustin spatřuje velké obohacení také v lidské existenci, která zakouší chybování a díky němu je velmi křehká. Paradoxně však díky tomuto chybování vyvěrá jistota, která přišla odjinud, pramení z jiného zdroje a osvětluje nás. Právě osvětlení nás samých je jedna z velice důležitých motivací na lidské cestě. Bůh stvořil *osvícení* a také ho uděluje, světlo je tvořivou silou Boha a umožňuje vznik světa. U Augustina je možné poznání viděním intelektů, ale jak také sám upozorňuje, jsou i vyšší poznání, která člověk není schopný převést do racionálního výkladu. Tato poznání mohou vystoupat až k mystickým poznáním, která jsou darem světla a projevem milosti Boží. Ale všechna tato poznání jsou umožněna jen lidské bytosti, která má čisté srdce.³²

Augustin se ve své nauce samozřejmě také dostává k myšlence inspirované platonismem, totiž že zlo je pouhým nedostatkem dobra. Právě zlo je důvodem pro „pokřivení“ lidského pokolení. Prastarou mystickou nauku o pádu člověka Augustin spojil s naukou o prvotním hříchu. Abychom mohli vyjít z okovů prvotního hříchu, může nám být nápomocná jedine *Boží milost*, o níž myslitel říká, že je pro nás nutností a jsme na ni závislí. Zároveň však tvoří svět, je v nadbytku, nezasloužená, všudypřítomná. Nemůžeme ji skrze naše činy dostat a být obdarováni, ani si ji vysloužit za několik úkonů, není umělou odměnou, neboť je těmto kategoriím a všemu obchodování nadřazená.³³

SROVNEJ:

³¹ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. Praha: Academia 2009. Galileo, sv. 5. 1. vydání, 471 s. ISBN 978-80-200-1789-5; str. 248-249.

SROVNEJ:

³² KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. Praha: Academia 2009. Galileo, sv. 5. 1. vydání, 471 s. ISBN 978-80-200-1789-5; str. 249.

SROVNEJ:

³³ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. Praha: Academia 2009. Galileo, sv. 5. 1. vydání, 471 s. ISBN 978-80-200-1789-5; str. 250.

Nyní přejdeme k samotné Augustinově angelologii a dalším tématům s tím spojenými. Svátý Augustin se k nebeským bytostem, andělům, daimónům, démonům a bohům nejvíce vyjadřuje v prvním svazku svého díla *O boží obci*. Téma andělů začíná rozkrývat na začátku desáté knihy, přičemž často ve své nauce dává anděly do protipólu s démony. Jako příklad nám poslouží název jedné z kapitol: *Jaký je rozdíl mezi věděním svatých andělů a věděním démonů*. Text pojednává o tom, jak démoni prahnou po věděním spojeném s hmotnými a časovými jevy, aby mohli ještě více ovládat hmotu a nás, tělesné bytosti. Ale pro anděly zmíněné jevy nic neznamenají; klíčové je pro ně milovat Boha, který je posvěcuje. V něm je ukrytá nehmotná, neměnná a nepojmenovatelná krása, a tak andělé vším, co je nižší než On, pohrdají. *Andělské bytosti se tedy podle Augustina zásadně dělí podle toho, zda obracejí lidskou úctu sami k sobě, nebo ke svému Bohu.*³⁴ Vždy skutečnou blaženost může všem bytostem a jsoucnům, stvořeným Bohem, dát zas a znovu jen prvotní Tvůrce, jen jediný Bůh.

Andělé se vůbec nikdy nemohou mýlit ve svých předpovědích budoucna ani čehokoliv jiného, protože je jim dovoleno nahlížet do moudrosti Boží, která je nehybná a nečasová; oni na ní mají účast. Právě proto jsou tyto dobré nebeské bytosti věčné a blažené, a to díky Bohu – Otci, který je stvořil a z něhož vycházejí.³⁵ Obyvatelé nebeských sídel jsou podle Augustina nesmrtelní, přičemž bezpečí jim poskytuje věčný Bůh ve stavu bezčasovosti. V jiné kapitole Augustin píše, že andělé nás milují milosrdným způsobem a vedou nás k obětování Nejvyššímu. Ve chvílích, kdy nám naslouchají, nám ve skutečnosti naslouchá Nejvyšší. Když nás vyslyší, jen používá své posly, aby nás mohl vyslyšet On.

Avšak jsou tu ještě padlí poslové, padlí andělé, kteří šálí svými skutky a chtějí být lidmi uctívání. Jejich strach je ale velký: bojí se zakázat lidem, aby uctívali Boha. Proto ho sice dovolují ho, ale sami by nás k němu nevedli. V této souvislosti sv. Augustin poukazuje na to, že toto vědí nejlépe platonikové, filozofové, ale i čarodějové a všichni kejklíři. Poukazuje při tom na problém, že pro výraz křesťanských andělů platonikové používají slovo *bohové*. Tito bohové jsou dobří a neprahnu po uctívání lidmi. *Ani křesťanští andělé, tj. platonští bohové (kteří jsou podle Platóna výlučně dobří), nežádají úctu pro*

³⁴ KARFÍKOVÁ, Lenka. *Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris*. Praha: OIKOYMENH 2007. 1. vydání, 214 s. ISBN 978-80-7298-260-8; str. 83.

SROVNEJ:

³⁵ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 310.

sebe, nýbrž výhradně pro svého Boha, jak to odpovídá Augustinovu rozdělení mezi obci Boží a obci d'áblovou na základě orientace k Bohu, resp. k sobě demony, andělé ani bohy tedy není náležité uctívat.“³⁶

Avšak jak Augustin říká, v platónských sférách se nachází jak výraz špatný démon, tak rovněž dobrý démon. Nejpůvodnějšího významu pro slovo *daimón* se chtěli starověcí badatelé dobrat a rozklíčovat jej za pomoci etymologie, kterou měl v oblibě také Augustin. V Platónově dialogu *Kratylos* (398 B) je výraz *daimón* spojený s významem přídavného jména *daémón*, což je v překladu znalý, rozumný.

Augustin přijal od Platóna tento výklad, ale doplnil slova Platóna o ideu apoštola Pavla: *Ale apoštol praví v duchu Svatém: „Vědění nadýmá, láska však vzdělává“ - tomu se nedá rozumět jinak, než že vědění prospívá tehdy, je-li spojeno s láskou; bez ní, že vše nadýmá. Mají tedy démoni vědění bez lásky, a proto jsou (...) tak zpupní, že se přičinili, aby (...) zbožná služba, která náleží pravému Bohu, byla vzdávána jim.*³⁷

Tito démoni prahnou po svém uctívání a jsou zaujati jen pro svou bytnost. Přesto Augustin ve svých myšlenkách a polemice s platonismem upozorňuje, že dobří démoni ve skutečnosti neexistují: *démoni podléhají vášním a blaženost jim chybí.*³⁸ Z toho vyplývá, jak říká Augustin, že démoni ani nemohou být dobří, neboť v sobě postrádají mravní dobro a dodává, že toto by měl každý platonik vědět. *Aby se však uctívacům démonů (deamonicolae) nezdálo, že popření dobrých démonů je toliko spor o slova, připomíná Augustin také křesťanskou angelologii. Andělé, jak o nich svědčí Písmo, jsou skutečně dobří i zlí. Slovem „démoni“ se však v Písmu nazývají výlučně škodliví duchové a v tomto smyslu také většina lidí výraz „démon“ chápe. Proto by bylo nevhodné užívat je pro dobré anděly. Ti se – na rozdíl od pyšných, k sobě obrácených démonů – s láskou obracejí k Bohu jako ke skutečnému dobru, které jim dává věčnou blaženost a poznání všech věcí v jejich příčinách. V platónské terminologii jsou to bohové, stvoření nejvyšším Bohem.*“³⁹

³⁶ KARFÍKOVÁ, Lenka. *Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris*. Praha: OIKOYMENH 2007. 1. vydání, 214 s. ISBN 978-80-7298-260-8; str. 84.

³⁷ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 309.

³⁸ KARFÍKOVÁ, Lenka. *Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris*. Praha: OIKOYMENH 2007. 1. vydání, 214 s. ISBN 978-80-7298-260-8; str. 78.

³⁹ KARFÍKOVÁ, Lenka. *Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris*. Praha: OIKOYMENH 2007. 1. vydání, 214 s. ISBN 978-80-7298-260-8; str. 82.

Učení o démonech neboli démonologie, jak se s ní setkáváme u Augustina, se shoduje ve větší míře s výroky ze svatého Písma, ale také z novoplatoniků a církevních otců Afriky (jako například z Lactantia, Arnobia a Tertuliána). Shodují se v tom, že démoni víří, prolétávají vzduchem a také pěstují nemravný styk se ženami.⁴⁰ Augustin používá k vyjevení této nauky, jak jsme již zmínili, úryvky z Bible a také novoplatónské spisy v latinském znění, ke kterým měl ve své době nejjednodušší přístup.

Tyto novoplatónské spisy používá především pro polemiku, kterou vykládá v deváté a desáté knize prvního spisu *O boží obci*. Avšak o démonech v době středověku psalo mnoho myslitelů; například Origénes zkoumal a zjišťoval, zda je možné, aby démoni činili dobro. Manichejci vykládali ve své nauce, že démoni jsou potomci boha zla Ahrimana.⁴¹ Augustin zmiňuje ve své druhé knize v jedenácté kapitole, že Labeo zjišťoval, zda je nutné a potřebné přinášet oběti těmto bytostem. Podle něho si zlé bohy člověk nakloňuje činěním zlých věcí, jako např. *vraždami a ponurými slavnostmi*, naopak dobrým bytostem vzdává poctu veselými obřady. Augustin na konci své úvahy upozorňuje na to, že skutečné posly Boží, tj. posly dobra a světla, poznáme tak, že činí větší, jasnější a slavnější zázraky. Skrze toto nám Bůh napomáhá, abychom dobré anděly rozeznali mezi všemi nebeskými bytostmi a následovali jejich nauku, která velebí Nejvyššího otce.

V Augustinové díle *O boží obci* je zachycena také představa o stvoření andělů a jejich zařazení do sedmi dnů stvoření podle posvátného Písma. Augustin se vyjadřuje předně ještě o tom, že nejsprávnější důvod, který Bůh měl ke stvoření světa, byl záměr, aby se od dobrého Boha uskutečňovala dobrá díla. Augustin v této souvislosti poukazuje na to, že Platón byl údajně shodného názoru: *Od dobrého Boha se dělají dobrá díla.*⁴² V sepsaném Stvoření světa se nemluví jasně o tom, kdy byli stvoření andělé. Pokud na ně nebylo zapomenuto, pak je podle Augustina možné, že jsou v tomto Stvoření obsaženi ve slově *nebe*, vždyť na počátku bylo stvořeno nebe a země zároveň (Gn 1,1). Augustin na

SROVNEJ:

⁴⁰ AUGUSTIN, *Aurelius Augustinus: Říman, člověk, světec*. Překlad Ladislav Hošek. Praha: Vyšehrad 2000. 1. vydání, 351 s. ISBN 80-7021-266-7; str. 71.

SROVNEJ:

⁴¹ AUGUSTIN, *Aurelius Augustinus: Říman, člověk, světec*. Překlad Ladislav Hošek. Praha: Vyšehrad 2000. 1. vydání, 351 s. ISBN 80-7021-266-7; str. 72.

⁴² AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 373.

základě toho usuzuje, že Bůh před nebeským prostorem nic jiného nestvořil, že toto bylo jeho první dílo. V tom případě pak byli andělé nepopíratelně stvořeni zároveň s tímto dílem, a je tedy jen potřeba najít dobu, kdy se tak stalo. Poukazuje na různé citáty z Bible, za pomoci jichž (dalo by se říci vylučovací metodou) dokládá tuto svou tezi.

Augustin se dostává k myšlence, že andělé byli stvořeni s Božím výrokem: *Budiž světlo!* (Gn 1,3) *Je-li správné rozuměti tímto světlem stvoření andělů, byli ve skutečnosti stvořeni jako účastníci věčného světla, jimž jest sama neproměnná Boží moudrost, skrze kterou bylo všechno stvořeno a kterou zveme jednorozeným synem Božím – aby osvětlení tím světlem, jimž byli stvořeni, stali se světlem a byli nazváni dnem díky účastenství na neproměnném světle a dni, kterým je slovo Boží, skrze které byli stvořeni oni i všechno.*⁴³

Toto světlo osvětluje také každého anděla a ten je světlem ne sám pro sebe, ale pro Boha a v Bohu. Jestliže by se anděl odvrátil od tohoto světla, z něhož byl stvořen, odvrátil by se od Boha a stal by se nečistým: *ne již světlo v Pánu, ale sami v sobě tma, zbaveni účasti na věčném světle.*⁴⁴ Tato tma (zlo), nemá v sobě žádnou podstatu ani plnost, ale jen toto vytracení světla a dobra, které dostalo název *tma*. Tato teze má své kořeny opět v myšlence o *zlu jako chybění dobra*. Andělé mají účast na věčném světle od okamžiku, kdy je Bůh stvořil, nebyli nikdy *dříve tmou, ale jakmile byli stvořeni, hned se stali světlem; leč nebyli stvořeni pouze tak, aby jakýmkoli způsobem byli a jakýmkoli způsobem žili, nýbrž byli také osvětlení, aby žili moudře a blaženě.*⁴⁵

Svatý Augustin ke stvoření andělů dodává, že jedni vznikli s vědomím o svém vytrvání, v jistotě a pravdě věděli, že budou věčně blaženými, a druzí byli stvořeni s neuvědoměním o budoucnosti, o svém vytrvání v blaženosti či pádu. Ale všichni byli stvořeni se stejnou mírou blaženosti od počátku a zůstali blaženými, dokud se ti *zlí andělé* neodtrhli od nejvyššího Stvořitele a neztratili v sobě tuto míru blaženosti.⁴⁶ Tvůrce všeho by nestvořil žádného anděla ani člověka, o kterém by předem věděl, že bude zlý.

⁴³ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 363.

⁴⁴ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 363.

⁴⁵ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 365.

SROVNEJ:

⁴⁶ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 367.

V dalších částech knihy *O boží obci* se autor ještě zamýšlí nad myšlenkami, zda andělé při Stvoření nejsou označovány jako *světlo* a *tma*. V knize Genesis je zachyceno, že Bůh stvořil světlo, a tma vznikla jen na jeho základě, jako chybění dobra. V další kapitole se věnuje představě, jestli nebeské bytosti nebyly stvořeny jako vody, jež byly rozděleny.

Další téma ohledně andělů, které Augustin rozebírá, řeší otázku, jestli andělé mohou být tvůrci nějakého sebemenšího života. K tomu odkazuje na Platónovy myšlenky, že všichni tvorové na zemi, i smrtelní živočichové, nebyli stvořeni Nejvyšším Bohem, jenž dal vzniknout světu, avšak stvořili ho jiní na Boží rozkaz či s jeho povolením. Augustin odkazuje na Platónův dialog *Timaios* (41C) a říká: *Kdyby se (platonici) zbavili pověry, ve které pátrají, jak vzbuditi zdání oprávněnosti bohoslužeb, a obětí ke cti svých domnělých stvořitelů, zbavili by se snad i této bludné domněnky. Není totiž dovoleno věřiti nebo říkati, že tvůrce nějaké třebas i sebemenší a smrtelné přirozenosti je někdo jiný než Bůh.*⁴⁷ K tomu přidává symbolický příměr, že my lidé také nenazýváme rolníka tvůrcem plodin a obilovin. Augustin využívá mnoho příkladů z Bible, aby tuto svou tezi obhájil a vysvětlil v úplné, nepopíratelné jasnosti.

Platón si však představoval, že menší bohové, které stvořil sám Bůh, jsou původci živočichů smrtelných. Platón je spatřuje jako původce našich těl, zatímco duše pramení z Boha (*Timaios* 41C). Kvůli tomuto Porfyrios varuje, že čistá duše se má vyhýbat všemu tělesnému. Duše, které jsou nezřízené a nepočetné, se znovu rodí do těl smrtelných. Zatímco Porfyrios říká, že se duše navracejí pouze do lidských těl, Platón má ideu, že se vracejí i do těl zvířecích.

Na tuto myšlenku Augustin reaguje tím, že tito platónští bohové a tvůrci, které platonici uctívají jako své rodiče, jsou jen těmi, kdo nás vězní a uzavírají v žalářích těla. Je to strašení lidské duše, že tělo je pro nás trestem. *Vždyť i kdyby život v tomto těle neměl jiného účelu nežli odpykání trestů, proč říká Platón (Tim. 92B), že svět se nemohl stát nejkrásnějším a nejlepším jinak, nežli že byl naplněn živočichy všeho druhu, to jest nesmrtelnými i smrtelnými? Pakli však naše stvoření, které nás učinilo třeba smrtelnými, je božským darem, jak může býti trestem vrátit se do těchto těl, tj. božských*

⁴⁷ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 415.

*darů?*⁴⁸ Augustin jako jediného Tvůrce všeho uznává Boha, prvotního Stvořitele, zato se odvrací od myšlenky, že tvůrci našich těl, či smrtelných živočichů by mohly býti andělé, či platonští bohové, jak se domnívali někteří myslitelé té doby.

Pro shrnutí nauky o nebeských bytostech, kterou vyložil sv. Augustin, uveďme několik důležitých myšlenek. Augustin vykládá, že andělé - a následně i budoucí padlí andělé - byli stvořeni se slovy *budiž světlo*. Všichni andělé byli stvořeni jako dobří, se stejnou měrou blaženosti od Boha. Někteří měli ze své podstaty v sobě uloženou informaci, že vždy budou v této blaženosti a nikdy nebudou na druhé straně, s chyběním této blaženosti. Druhá skupina andělů při stvoření v sobě neměla tuto jistotu, ale ani určení v sobě, že se odtrhne.

V pozdější době někteří andělé vystoupili z blaženosti a odklonili se od Boha. Začali se zajímat o hmotné principy a byli zaujati jen svou bytostí. Po nás lidech chtějí, abychom je uctívali a dávali jim všechnu pozornost. Dobří andělé jsou poslové Boha, kteří očekávají jen modlitby, lásku a uctívání pro nejvyššího Otce.

Augustin andělskou nauku neustále vykládá na rozdíl postavení andělů a démonů. Andělé i démoni jsou bezčasoví. Augustin ve svých textech několikrát upozorňuje, že žádný démon nemůže být dobrým démonem, dokud je svou podstatou démon. Upozorňuje na to, že platónské nauky o andělech či bozích stvořitelích jsou klamné, protože jak je psáno ve svatém Písmu, jediný Tvůrce všeho je Bůh, který stvořil anděly a všechna ostatní jsoucna, včetně nás samých.

1.3 Iamblichos z Chalkidy a jeho náhled na anděly v díle *O mystériích egyptských*

O tomto mysliteli se nám bohužel nedochovalo mnoho informací, především chybí záznamy ohledně jeho životní cesty. Víme, že Iamblichos (Ἰάμβλιχος) pocházel z Chalkidy a působil v Sýrii. Narodil se okolo roku 250 n. l. a umírá okolo roku 333. Můžeme ho zařadit mezi pozdní pohanské antické filozofy, ale v pozdějších dobách dostává označení mystik. Byl silně ovlivněn platonismem a tradičním antickým

⁴⁸ AUGUSTIN, *O boží obci knih XXII*. Překlad Julie Nováková. Praha: Karolinum 2007. 1. Vydání, 2 sv. (447, 443 s.). ISBN 978-80-246-1284-3; str. 418.

náboženstvím, založil syrskou školu novoplatonismu, která je označována též jako východní. Novoplatónské nauky, především pak nauku o stupních jsoucen, rozvinul mnoha svými myšlenkami. Ty byly z velké části inspirovány polyteistickým náboženstvím.

Tuto myšlenkovou soustavu vytvářel Iamblichos především díky nárůstu křesťanství, které začalo vytlačovat platonismus a pohanské nauky. Pokusil se vytvořit jakousi syntézu tradičního náboženství a filozofie. Díky tomuto počínu se myšlenky, které předkládal, začaly jevit spíše jako mystická nauka. V pozdějších dobách na Iamblicha začali navazovat mystici nebo filozofové, kteří byli mystice otevření. Je však pravdou, že mnoha těmto myslitelům se Iamblichova nauka jevila jako komplikovaná, a to především jeho složitá teosofická soustava. Z díla tohoto myslitele se nám dochovala část jeho textů pojednávajících o pythagoreismu a především spis *O egyptských mystériích*, ze kterého především budeme čerpat v této kapitole.

Například František Kabelák, významný český hermetik a mystik, Iamblicha označuje jako žáka Porfyrioia. Iamblichos prý po svém učiteli převzal velkou část jeho nauky, která byla také ovlivněna Plotínem, a doplnil ji o staroegyptské nahlížení na theurgii a teosofii. *Iamblichos důkladně promlouvá o sjednocení s personifikacemi archetypu a s personifikacemi magickými, jehož důsledkem je poznání ve smyslu egyptské tradice.*⁴⁹ Většina badatelů této doby se domnívá, že nauka, kterou Iamblichos předkládal, je inspirována především naukou předního Orientu. Jeho démonologie pak navazuje na *mithraismus*, náboženský směr pozdně starověkého Říma, v němž přední postavou kultu je bůh Mithra. Někdy byl tento kult také nazýván jako *Mithrova mysteria* či *mystéria Peršanů*. Přesto Kabelák k tomuto tématu dodává, že v práci *O egyptských mystériích* rozeznává velkou inspiraci právě staroegyptskou teosofií pocházející z města Mennofer. To je město, které je nám v dnešní době známé spíše pod názvem Memfis; vládcem tamějšího pantheonu byl bůh Ptah.⁵⁰

Iamblichův životopisec Eunapios o něm píše, že vrstevníky byl nazýván *božský Iamblichos*. Vždy, když se modlil, se vznášel až deset loktů nad zemí a vycházela z něj zlatá záře. Údajně byl též jasnovidný, činil evokace bohů i démonů. Theurgii prý přikládal

⁴⁹ KABELÁK, František. *Magie*. Praha: Trigon 2006. 1. Vydání, 332 s. ISBN 80-86159-88-4; str. 4. SROVNEJ:

⁵⁰ KABELÁK, František. *Magie*. Praha: Trigon 2006. 1. Vydání, 332 s. ISBN 80-86159-88-4; str. 4.

větší význam než filozofii. Na Iamblicha ještě později navazuje skrze teosofickou soustavu Próklos, který vykládá, že nejvyšší jsoucno o sobě dává vědět nižším světům skrze pravidelné stupně. Každé nižší jsoucno pojímá jen určitou část světla z nejvyšších sil, přičemž zbytek si ponechává vždy ta vyšší síla. Tento proces dělení ze shora dolů, od jednoho stupně k nižšímu, se děje v postupném dělení triád. Například Próklos rozeznává pět tříd démonů, které ještě dále dělí podle toho, jaké mají okolo sebe obaly (těla): například těla světelná, pneumatická nebo elementární.⁵¹

Pro dosažení cílů, které má filozofie, je – jak říká Porfyrius i Iamblichos - nutné využívat náboženskou a božskou pomoc. Iamblichos věří v tíhu osudu, jímž je člověk spoutaný a jemuž je podrobený. Čekáme-li spásu od osudu, musíme se modlit a žádat o pomoc božské síly. Ale může se stát, že nám bude napomoženo více, než jsme očekávali. Jestliže duše chce být očištěna, nemůže se očistit samočinně sama sebou, nýbrž pouze za pomoci vyšší bytosti. Tyto vyšší bytosti Iamblichos pojmenovává slovy jako *héroové, démoni, andělé, bohové*. Abychom měli styk s těmito bytostmi přímý a reálný, je nutno využívat nauku, která se nazývá *theurgie*. *Theurgií rozumíme zvláště evokaci bytostí světelné říše, které dosahujeme pomocí tajemných, posvátných obřadů, obětí, modliteb, vykuřování, zaklínání za účelem vyšších zjevení, očištění duše, jejího povznesení k vyšším světům a konečného spojení s Bytostí nejvyšší. Protivou theurgie jest goétie (čarodějství), obracející se k mocnostem temnoty. Goétií se snaží čaroděj pomocí zaklínání, čarodějných formulek, talismanů a amuletů nabytí vlády nad uvedenými mocnostmi a učiniti si je služebnými.*⁵² Iamblichos také vytvořil velice složitý koncept teosofický tím, že rozvedl soustavu Plotínovu. V této soustavě je základem *říše inteligibilní*, která se jeví jako prostor pravzorů, ideálních a archetypálních. Tato *říše inteligibilní* je rozdělena na trojici nazvanou *Otec, Síla, Duch*. Tyto tři ideální pravzory se dále dělí do dalších tří triád. *Od této říše inteligibilní rozeznává pak říši intelektuální (říši duchovní a tvůrčí), která jest rovněž Trojicí: Duch, Síla a Stvořitel. Každý z těchto principů dělí se opět v triádu.*⁵³

SROVNEJ:

⁵¹ IAMBlichOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*. Překlad Jaroslav Matoušek. Olomouc: Per Agram 1992. 1. Vydání, 178 s. ISBN 8090144101; str. 20 – 25.

⁵² IAMBlichOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*. Překlad Jaroslav Matoušek. Olomouc: Per Agram 1992. 1. Vydání, 178 s. ISBN 8090144101; str. 21.

⁵³ IAMBlichOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*. Překlad Jaroslav Matoušek. Olomouc: Per Agram 1992. 1. Vydání, 178 s. ISBN 8090144101; str. 21.

Myslitel a zasvěcenec Iamblichos se dále zmiňuje o takzvaných *obalech* či *tělech duše*. Tvoří se skrze to, že bohové, panující nad světem, působí na světový éter takovou tenzí, aby z něj vycházely díky jeho plodící síle schrány duše, které se v zápětí utvářejí jako éterický obal duše, astrální obal duše a pneumatický obal duše. Tato tři těla napomáhají duši, aby byla v bezpečí před všemi vnějšími vlivy. V těchto schránkách se duše může pohybovat v hmotném prostoru, a tím umožňuje duši spojení s hmotným tělem. Duše se zvedá k absolutnu a opouští tato nižší těla, když je pěstována ctnost a theurgie. Sama od sebe se duše neočistí ani nepozvedne, jediná možnost vystoupení k absolutnu je skrze pomoc bohů a andělů a dalších nebeských bytostí.⁵⁴ *Učení Jamblichovo o theurgii jest obsaženo v jeho díle „O mystériích egyptských“ vyvolaném dopisem Porfyrovým egyptskému knězi Anebonu. Učí zde, že jest možno spojit se pomocí tajemných, theurgických obřadů, vykuřování, magických charakterů a symbolů skutečně a reálně s Bohem a s celou říší duchů, z něho vycházející. Jamblich rozeznává tyto třídy duchů: bohy, archanděly, anděly, demony, heroy, knížata světa (astrální duchové novější démonologie), knížata hmoty (duchové elementární) duše lidské. Popisuje zjevení bytostí těchto z vlastní zkušenosti jako zběhlý theurg, jako kněz a zasvěcenec.*⁵⁵

Ve své knize Iamblichos popisuje také různá zjevení andělů a dalších bytostí. Říká, že každé zjevení odpovídá podstatě bytosti, její síle a účinkům. Bytosti vždy theurgům zjevují podoby, účinky, které vystihují jejich přirozenost, aby žádající člověk rozeznal podstatu a přirozenost bytosti. Nechávací zviditelnit znamení, která jsou jejich povahám vlastní a vystihují je. V podrobném rozboru jsou například zjevení bohů dokonalá a jednotná, vydávající pro citlivého člověka viditelnou blahodárnou zář, která vše osvětluje. Mají v sobě krásu nepostižitelnou, která okouzluje všechny vidoucí. Bohové jsou vždy obklopeni klidem a pořádkem, stejně jako archandělé a andělé. Zjevení archandělů prý vyvolávají strach, ale zároveň jsou mírná. Prý jsou podobná zjevením bohů, ale oproti nim dodávají účinnost pořádku a klidu. Zato zjevení démonů různých typů jsou strašlivá.

Zjevení andělů jsou jednodušší a méně rozmanitá, avšak nadmíru líbezná, v žádném případě ne tak chaotická jako démonská zjevení. Avšak zjevení andělů jsou slabší než

SROVNEJ:

⁵⁴ IAMBlichOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*. Překlad Jaroslav Matoušek. Olomouc: Per Agrum 1992. 1. Vydání, 178 s. ISBN 8090144101; str. 22.

⁵⁵ IAMBlichOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*. Překlad Jaroslav Matoušek. Olomouc: Per Agrum 1992. 1. Vydání, 178 s. ISBN 8090144101; str. 23.

zjevení archandělů, a to díky své podstatě. Jsou však ozdobná a obklopená tichem, ale s jistou mírnou pohyblivostí. Iamblichos dále vypisuje zjevení knížat, heroů, vládců nad hmotou a duší. *K tomu přistupuje ještě velikost zjevení. Zjevení bohů jsou tak veliká, že začasť zahálí celé nebe, slunce a měsíc, a když sestupují bohové, pak nestojí již ani sama zem pevně. Když se zjeví archandělé, přijdou jisté části světa spolu do pohybu a zvláštní světlo jde před nimi jako jejich předchůdce, jest však od nich oddělené. Sami zjevují pak velikost své moci a světlo této moci odpovídající. Světlo, které vydávají andělé, jest menší a počtem rozdělené, u démonů jest pak ještě více rozdělené a tito nespátřují se vždy ve stejné velikosti.*⁵⁶

Zmíněné bytosti mají schopnost očišťovat naše duše, ve chvíli zjevení bohů je možné skrze gigantickou sílu bohů duši dokonale očistit. Archandělé nás očišťují tak, že zvedají naše duše k božskému, andělé zase zbavují naše duše pout země a hmoty. Na druhé straně však démoni stahují duši do přírody a temnoty, héroové duše splétají starostmi o hmotný svět. Knížata dávají duši dary a hmotné statky, aby byla závislá na věcech hmotných. Duše však na hmotě nemusí být závislá. Bytosti oplývají také takovou mocí, že bohové mohou hmotu zcela pojmout a rozpustit, archandělé ji strávit a andělé nás mohou od hmoty odvrátit a oprostít. Andělé vyzvedají duše čisté a vidoucí do výše, zato duše nečisté stahují do zrození.

Iamblichos také říká, že bohové přicházejí vždy obklopeni archanděly a anděly. Archandělé jsou při svém příchodu obklopeni anděly, kteří jsou buď za nimi, anebo zároveň s nimi. Tento zástup andělů se lidským očím jeví jako stráž obklopující archanděla. Když přicházejí archandělé, vyzařují velice jemné světlo, které theurg těžko snáší: hůře se mu dýchá, ale je to snesitelné, neboť toto světlo není již tak čisté, jako světlo bohů. Andělé jsou často sesíláni od archandělů. Spolu s nimi přichází už přijatelné smísení světla a vzduchu, které člověk snese. Proto s nimi může přijít do styku, aniž by mu to ubližovalo. U posvátných úkonů (u každého theurgického díla) je přítomna některá z vyšších bytostí jako dozorce, který zaštiťuje celý průběh práce, promítající se za horizontem našeho smyslového světa. Pokud se při těchto úkonech dosahuje dokonalých výsledků, je to podle Iamblicha díky bohům, pokud se dosáhne ne zcela nejvyšších

⁵⁶ IAMBLICHOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*. Překlad Jaroslav Matoušek. Olomouc: Per Agrum 1992. 1. Vydání, 178 s. ISBN 8090144101; str. 70.

možných výsledků, jde o dílo andělů. Díla nejnižšího řádu jsou tvořena démony. Každé skutečně kvalitně provedené posvátné dílo je pod záštitou některé z vyšších bytostí.

2. Angelologie v období scholastiky

V minulých letech se scholastika rozdělovala na ranou, vrcholnou a pozdní. Raná scholastika se řadila do období let 1100-1200, vrcholná do rozmezí let 1200- 1300 a etapa pozdní scholastiky do let 1300-1450. R. Heizmann však toto rozdělení označuje jako zastaralé. Důvodem je to, že tato tři období neodpovídají kvalitnímu rozdělení, co se obsahové mnohosti tohoto směru týče. Slovo *scholastika* má v přibližném překladu význam *školní nauka*. Patristika byla naukou, která spíše stanovovala základní pravdy a vytvářela systém dogmat, založených především na poselství Ježíše, apoštolů a svatého Písma. Oproti tomu scholastika měla za úkol logicky doložit a objasnit, či naopak vyvrátit to, co již bylo pro víru stanovené jako nezvratná pravda. Měla nauku zpřehlednit a uspořádat tak, aby byla snadněji rozumově uchopitelná. *Teologie (...) se podílela tím, že nevyčerpatelností a paradoxností svých mystérií inspirovala rozum k pozoruhodným spekulativním výkonům.*⁵⁷

Pro scholastickou metodu nebylo primárním posláním hledat pravdu, ta už byla nalezena ve zjevené pravdě. Toto spásné zjevení pravdy má být pomocí rozumového uchopení či filozofie vyloženo, vysvětleno a zdůvodněno či zavrhnuto. Ale názory myslitelů si protiřečily v tom, jak dalece je možné toto poslání naplnit. *Konkrétně z toho pak vyplývají tři cíle: za prvé prostřednictvím rozumu hlouběji proniknout do pravdy víry, a tím je obsahově přiblížit lidskému myšlení; za druhé dát spásné pravdě uspořádanou, systematickou formu; za třetí vyvrátit filosofickými argumenty námitky, které by proti této pravdě mohl mít rozum. Tyto body lze označit za scholastickou metodu v širším smyslu.*⁵⁸

Většina scholastiků používala metodu, kterou vypracoval Pierre Abélard. Byla založena na dialektické konfrontaci *pro a proti* – *pro et contra*. Avšak tuto otázku si scholastický myslitel kladl až na konci svého zkoumání; v první řadě zaznamenával a shromažďoval myšlenky všech svých předchůdců, stavěl je proti sobě a po kritickém přezkoumání všech *pro a proti* dochází k závěru své práce.

⁵⁷ FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*. Praha: Vyšehrad 2004. Cesty evropského myšlení I. Vydání 1., 444 s. ISBN 80-7021662-X; str. 17.

⁵⁸ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Překlad Miroslav Petříček, Petr Rezek, Karel Šprunk. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2007 (c2000), 653 s. ISBN 978-80-7195-206-0; str. 180.

2.1 Andělé v díle svatého Tomáše Akvinského

Tomáš Akvinský se narodil roku 1225 nedaleko od Neapole hraběti z Aquina. Rodina ho v pěti letech poslala na výchovu do benediktinského opatství Monte Cassino s cílem, aby se z chlapce stal v pozdějších letech opat. Později se Tomáš přemístil a studoval na univerzitě v Neapoli, kde začal jevit zájem o dominikánský řád, který byl v té době nově založen. V roce 1244 se stal dominikánem, což však bylo pro jeho rodinu velkým zklamáním. Tomášovy příbuzné jeho rozhodnutí natolik rozlítily, že ho unesli a několik měsíců ho drželi v domácím vězení. Tomášovi se ale podařilo utéci, a tím i potvrdit své duchovní povolání. Pokračoval ve studiích v Paříži a také v Kolíně nad Rýnem, kde byl jeho mistrem Albert Veliký. Na jeho doporučení byl Tomáš vyslán do Paříže, kde se stal mistrem teologie. Později byl vyslán také do Neapole, aby tam zřídil generální studium teologie. Odtamtud byl papežem pozván na koncil v Lyonu, kam však již nedorazil: zemřel cestou mezi Lyonem a Neapolí v jednom klášteře. Pro svůj ryzí a láskyplný charakter byl nazýván *Doctor Angelicus*, tzn. *andělský doktor*.⁵⁹

Spisy sv. Tomáše Akvinského jsou nezměrné - množství spisů, jejich kvalita a důslednost, se kterou byly vytvořeny, je neobyčejná. V jeho textech je možné rozeznat snahu interpretovat křesťanství ve své době skrze nový obraz, tedy ten, který využívá podle vzoru filozofa Aristotela. Kvůli tomu se hojně dostával do sporu s augustiniánskými fundamentalisty v církvi, ale také s radikálními aristoteliky, kteří brali takové propojování nauk jako znečištění myšlenek Aristotela. Život Tomáše se tak mohl jevit jako neustálý spor a obhajoba jeho kroků. Je možné, že v důsledku toho se již v posledním roce svého života Tomáš odmlčel a k jeho posledním myšlenkám patřil sebekritický názor: *Všechno, co jsem napsal, je jako prázdná sláma*.⁶⁰

V případě angelologie tento *andělský doktor* vytvořil syntézu myšlenek o andělské nauce, které se tradovaly již staletí před jeho působením. K této andělské syntéze, kterou vytvořil a především sepsal, přidal zároveň své nové myšlenky, otázky a vhledy. Rozšířil angelologii a stal se jejím hlavním představitelem v období scholastiky. Získal v této

SROVNEJ:

⁵⁹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Překlad Miroslav Petříček, Petr Rezek, Karel Šprunk. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2007 (c2000), 653 s. ISBN 978-80-7195-206-0; str. 193.

⁶⁰ FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*. Praha: Vyšehrad 2004. Cesty evropského myšlení I. Vydání 1., 444 s. ISBN 80-7021662-X; str. 93.

oblasti stejně velký vřhl jako jeho předchůdci v patristice, tedy Pseudo-Dionýsios Areopagita a sv. Augustin.

V období 12. a 13. století se znovu obnovil zájem o významné dílo Pseudo-Dionýsia Areopagity *O nebeské hierarchii*. Tento spis byl znovu přeložen, došlo k jeho novým výkladům. Zabýval se jím také Tomášův kolínský učitel, mystik Albert Veliký. Spis zkoumal např. Hugo od sv. Viktora, Bonaventura a Robert Grosseteste; všichni tito myslitelé dílo nejen prozkoumali, ale i okomentovali. V jejich vlastních dílech jsou znatelné inspirace právě Dionýsiem.

Tehdejší doba byla rodištěm teologických syntéz, z nichž nejvíce vynikají velké teologické syntézy sv. Tomáše Akvinského, inspirované fyzikou a filozofií Aristotelovou. Byly to právě aristotelovské *oddělené podstaty*, které Tomáš pojmenoval a přirovnal k andělům. To, co se jeví jako pohanská nauka, Tomáš citlivě nahradil křesťanským učením.

Jedním z významných Tomášových děl, které se zabývá angelologií, je *De substantiis separatis*, což v překladu znamená *O separovaných substancích*. Toto pojednání bylo sepsáno mezi rokem 1271 – 1273.⁶¹ Jde o jedno z Tomášových pozdních děl, které má za cíl vyložit podstatu a nauku andělů. V první části, která je znatelně rozsáhlejší, je výklad myšlenek spojených s anděly od různých filozofů. Velký prostor přitom velkým představitelům antické filozofie, Platónovi a Aristotelovi. V druhé části se věnuje spisům, které pojednávají o andělech a jsou sepsány církevními otci, mysliteli z období patristiky. Využívá také přímo Bibli a jako hlavní zdroj pro křesťanskou angelologii mu slouží díla Pseudo-Dionýsia Areopagity. Tato druhá část pojednání však není dokončena a její rozsah je od osmnácté až do dvacáté kapitoly.⁶²

Zmíněné dílo se věnuje základům nauky ohledně *separace substancí*. Především má za cíl rozklíčovat otázku, odkud andělé pocházejí. Jeho odpověď ohledně původu andělů zní, že jsou stvořeni ze samotného Nejvyššího bytí, tedy z Boha. Toto bytí je naprosto

SROVNEJ:

⁶¹ AKVINSKÝ, Tomáš. *O separovaných substancích*. Praha: Krystal OP 2010. Aquinata. 1. vydání, 220 s. ISBN 978-80-87183-26-7;

SROVNEJ:

⁶² AKVINSKÝ, Tomáš. *O separovaných substancích*. Aquinata. Praha: Krystal OP 2010. 1. vydání, 220 s. ISBN 978-80-87183-26-7;

jednoduché. Další z otázek se týká přirozenosti substancí. Tomáš se dostává k myšlence, že *separované substance*, které jsou nehmotné (nemateriální) a participují na Nejvyšším bytí, jsou složeny z potence a aktu. Další jeho teze zkoumá, z jakých důvodů jsou odlišné tyto andělské substance a proč tomu tak je. U této otázky se Tomáš inspiroval Origénovou naukou, která praví, že vše je vytvořeno ze stejného zdroje, a všechny věci jsou si tudíž naprosto rovné. Protože jejich tvůrcem je Nejvyšší, znamená to, že je také nejspravedlivější, tedy Bůh.

Následná různost andělů (substancí) už vzniká skrze jejich chtění a svobodné rozhodování, kterým byli obdarováni od Boha. Tento dar nebeským bytostem a substancím všeho druhu umožňuje, aby se skrze své činy formovaly. Toto formování se projevilo buď pádem těchto substancí do hmoty, či možností podílet se na vyšším dobru blíže Bohu. Podle svého poslání a blízkosti Bohu jsou na různých úrovních. Avšak tyto vrstvy, úrovně a hierarchie Tomáš Akvinský označuje jako dobré pro Boží plán; proto jsou stvořeny. Poslední, avšak klíčová otázka v tomto díle zní, jakou andělé naplňují roli v plánu Nejvyššího.⁶³

Další dílo, ve kterém se Tomáš hojně věnuje separovaným substancím, jsou *Theologické summy* (v latinském znění *Summa theologiae*). Celý spis má tři části, bohužel poslední část je nedokončena. Přesto však mají všechny díly velký význam i pro dnešní dobu, už jen tím, že je v naší době toto dílo Tomáše nejznámější a také zodpovídá mnoho teologicko-filozofických otázek. Vzhledem ke zvolenému tématu se budeme věnovat rozboru první summy, která se zabývá otázkami ohledně Boha, jeho vztahovosti k jsoucňům, svaté Trojici a andělům. V této summě se nebeským bytostem věnuje prostor přibližně na dvou stech stránkách. V druhém díle převládá nauka morální, třetí díl je věnován především Ježíši Kristu.

Jednu z prvních otázek, kterou si klade Tomáš Akvinský ohledně andělů, je: jsou andělé tělesní, či jsou složeni z hmoty a tvaru? To, co se jeví jako netělesné, se tak jeví jen vzhledem k naší tělesné lidskosti, ale tato lidskost se tak nemusí jevit vzhledem k Bohu. *A z toho důvodu se praví, že andělé, srovnání s Bohem, jsou hmotní a tělesní, ne že by*

SROVNEJ:

⁶³ AKVINSKÝ, Tomáš. *O separovaných substancích*. Aquinata. Praha: Krystal OP 2010. 1. vydání, 220 s. ISBN 978-80-87183-26-7; str. 30 – 55.

v nich bylo něco tělesné přirozenosti.⁶⁴ Anděl je podle Tomáše složen z hmoty a tvaru, protože tvar chápe jako uskutečnění, oproti tomu Bůh je čiré uskutečnění. Celkové stvoření je spravováno posly Boha. Andělé jsou totiž součástí vesmíru; jsou propojeni s tělesným stvořením, s nímž jsou jedním vesmírem. To se vztahuje také k ideje, že celkové dobro vesmíru je tvořeno vzájemnými vztahy a tedy žádná jsoucí věc nemůže být dokonalá, je-li od něj odloučená. A tak právě andělé se nacházejí na všech místech, kde je zapotřebí naplnit vládu prozřetelnosti.⁶⁵

K počtu andělů se autor vyjadřuje takto: jestliže jsou chápáni ve své podstatě jako nehmotní, jsou ve velkém množství, které přesahuje veškeré hmotné možnosti. Tuto myšlenku již známe obdobně od Pseudo-Dionýsia Areopagity. *Proto mnohost andělů nemá se brát ani podle hmoty, ani podle těles, nýbrž podle Boží moudrosti, vymýšlející různé řady nehmotných podstat.*⁶⁶ Andělé se prý liší druhem podle *rozumových stupňů rozumové přirozenosti*. Je lepší, když se zmnožují druhy andělských stupňů, než když se zmnožuje počet jednotlivých andělů. Dokonalost andělské přirozenosti potřebuje rozdělenost do druhů, a tyto druhy nelze kvalifikovat. Jak můžeme my lidé zodpovědět otázku, zda je dokonalejší oheň či vzduch? A stejně tak se od sebe liší i andělské druhy.⁶⁷

Andělské bytosti nepřijímají tělo kvůli sobě, ale přijímají ho pro nás. *Avšak božské Písmo někdy tak uvádí zjevující se anděly, že jsou obecně ode všech viděni jako andělé, zjevující se Abrahámovi, byli viděni od něho a od celé jeho rodiny a od Lota a od občanů sodomských... Ježto tedy andělé ani těla nejsou, ani nemají těl, přirozeně s sebou spojených, jak je patrné z řečeného, zbývá, že někdy přijímají těla.*⁶⁸ Andělé mohou také přijímat těla ze vzduchu, který pomocí božské síly zhustí. Ve skutečnosti však andělé nepotřebují k pohybu ani tělo, ani křídla. Tomáš Akvinský se příliš nevěnuje andělským křídlům, jen o nich zmiňuje, že je andělé mají zdánlivě proto, aby se jevíli schopnými

⁶⁴ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 455.

SROVNEJ:

⁶⁵ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 456 – 462.

⁶⁶ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 459.

SROVNEJ:

⁶⁷ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 461.

⁶⁸ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 465.

rychle se přemísťovat z místa na místo. Ohledně otázky, zda anděl může být na místě, dochází k myšlence: *Podobně také proto není třeba, aby byl (anděl) sevřen místem. Neboť netělesná podstata, svou silou se dotýkajíc tělesné věci, svírá ji, ale není od ní svírána.*⁶⁹

To je jistě tajuplná myšlenka, že ve skutečnosti místo neobsahuje anděly, ale naopak v andělech je obsaženo místo. K této myšlence se vyjadřují M. Fox a R. Sheldrake, kteří ve svém díle *Fyzika andělů* přirovnávají tuto myšlenku ke kvantové teorii, kde fotony jakožto *kvantum akce* přirovnávají k andělům. *Fotony jsou lokalizovány prostřednictvím své akce, svého působení přesně tak, jak je tomu podle Akvinského u andělů. Další podobnost je v tom, že foton není v běžném slova smyslu hmotný, nemá žádnou hmotnost. Jinými slovy, foton není ve skutečnosti tělesem, je netělesný.*⁷⁰

Anděl nikdy nemůže být všude, na několika místech současně. Místo, na němž se nachází, může být velké, malé, dělitelné či nedělitelné, důležitá je jen andělova dobrovolná volba. Těleso, na které působí, může být malé či velké, dělitelné či nedělitelné, ale pro anděla se stává jedním jediným místem, které je ozářeno jeho působením. Dostáváme se ke známé, opakované otázce scholastické angelologie, kolik andělů se vejde na špičku jehly. Akvinský k tématu, kolik může být více andělů na stejném místě, dodává: *jestliže dvě duše nemohou být v jednom těle, tak obdobně pokud jeden anděl působí na určité místo, pak se nemohou na tomtéž místě nacházet dva andělé. Musí se říci, že dva andělé nejsou zároveň na témže místě. A důvodem toho jest, že jest nemožné, aby jedna a táž věc měla bezprostředně dvě celkové příčiny. (...) Proto, ježto se praví, že anděl jest na místě skrze to, že jeho síla se bezprostředně stýká s místem na způsob dokonale svírajícího, jak bylo řečeno, pak nemůže býti více než jeden anděl na jednom místě.*⁷¹

S výše uvedenou otázkou souvisí také pohyby andělů. Tomáš Akvinský tuto problematiku detailně popisuje a doplňuje rozumovými úvahami: například andělský pohyb může být okamžitým opuštěním místa a zjevením se v tomtéž okamžiku na místě druhém, což je pohyb souvislý, ale také může jít o pohyb nesouvislý. Mezi andělským

⁶⁹ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 469.

⁷⁰ FOX, Matthew – SHELDRAKE, Rupert. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfa 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 116.

⁷¹ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 471.

pohybem může uběhnout jakýkoliv čas, či naopak jen malý mžik.⁷²

Tomáš Akvinský se zabývá také otázkami ohledně poznání andělů, tj. například jakým způsobem andělé rozeznávají jevy - zda skrze svoji přirozenost či naopak pomocí podstat a jevů jiných věcí, zda anděl poznává sám sebe a navzájem se poznává i s jinými anděly, zda poznává také Boha. Dále rozpracovává otázku, jakým způsobem andělé získávají informace o věcech hmotných či jak se dostávají k tajemství milosti nebo myšlenkám srdcí. Tomáš také zkoumá vůli andělů a způsob, jakým rozeznávají rozum a přirozenost. Dalšími tématy jsou andělská láska, větší obliba Boha než sebe samého, původní přirozenost bytí andělů, jejich blaženosti, ale i na druhé straně andělská provinění. Tomáše zajímá také to, zda se andělé navzájem osvěcují, zda spolu rozmlouvají a jak komunikují s Nejvyšším bytím, jakým způsobem andělé působí na lidi a jak získávají poznání o svém poslání. Autor píše rovněž o strážných andělech, o jejich poslání a uspořádání hierarchického řádu andělů. Také se hojně zabývá hierarchizací padlých andělů, jejich posláním či charakterem jejich bytí.⁷³

Tomáš Akvinský ve své angelologické nauce velice zdůrazňuje fakt, že vše je součástí celku, a tak i služba, kterou andělé vykonávají, je jeho součástí. To znamená, že je i nebeským bytostem k užitku, k radosti a blaženosti. Bůh celé stvoření spravuje za pomoci andělů, a ti díky své činnosti rozlévají svou dokonalost v celém stvořitelském díle.

Andělé mají nevyčerpatelnou stupnici intelektuálního světla, ale přesto Boží poznání všech věcí přesahuje veškeré meze všeho intelektuálního poznání, tedy i toho andělského. Boží poznání a pravda je oslnivá zář a jas.

K rozumovosti andělů Tomáš uvádí, že rozumění je netělesná činnost, a proto nás zpomaluje poznávání věcí, které je založené na smyslových prožitcích a diskursivním myšlení. Avšak stejně jako andělé i my známe nejvyšší pravdu, ale bohužel jen na úrovni

SROVNEJ:

⁷² AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 472 – 478.

SROVNEJ:

⁷³ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno.

vzpomínky v našem srdci. Naopak andělé tuto pravdu prožívají aktivně, a zároveň ji mají uloženou v blízké paměti. V každém okamžiku svého bytí jsou v přímém setkávání s nejvyšší pravdou, skrze niž se dostávají do kontaktu s nejvyššími poznáními. My lidé máme prožitek pravdy a zkušenosti uložený hluboko v našich vzpomínkách. Dalo by se říci, že tyto vzpomínky jsou uloženy a skryty až za horizontem naší každodenní mysli a paměti. Přesto však nás neustále tato vzpomínka, ten vnitřní pocit, vede. Díky této skutečnosti v nás bytuje touha po pravdě a vyšším poznání. Naším úkolem je skrze tuto hlubokou paměť v nás vytvářet jasnější chápání celku a světa. *Proto rozumová podstata, která není spojena s tělem, jest dokonalejší než ta, která jest spojena s tělem. (...) Tudíž nejsou všechny rozumové podstaty spojeny s těly, nýbrž jsou některé od těl oddělené. A ty pak nazýváme anděly.*⁷⁴

Andělé zvěstují našim uším Božské ticho a svým jasem nám napomáhají skrze intelekt porozumět tajemstvím Božím. V dnešní době už málo kdo naslouchá tichu. Možná, že myslitelé patristiky a scholastiky měli tento jemnocit ve svých uších rozvinutější, a tak například i skrze ticho si uvědomovali přítomnost nebeských bytostí. Východní tradice nás učí, že ticho či meditace nás dovede ke zjemnění a rozevření srdce. V okamžiku, když se naše srdce rozevře, se nám dostane mimořádného daru v podobě pocitu, jak našim srdcem promlouvá nejvyšší bytí, tedy Božství.

Když si Tomáš Akvinský kladl otázku, zda je vesmír přátelský či nepřátelský, došel k tomu, že Bůh má své posly. Jsou jimi andělé, kteří řídí celé Stvoření, jsou prodlouženou Boží rukou - a především jsou výsostně milující. Pro každého mají stejnou dávku lásky a nikoho neupřednostňují: jen na kompasu naší duše určují směr nejvyššího pochopení. *Je v přirozenosti andělské vůle, že je milující. Andělé nemohou nemilovat, je to síla jejich přirozenosti.*⁷⁵

⁷⁴ AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Edice Krystal 1937. 1. vydání, 1041 s. ISBN neuvedeno, str. 464.

⁷⁵ FOX, Matthew – SHELDRAKE, Rupert. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfa 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 118.

3. Angelologie v dnešní době

Angelologie je v dnešní době velice frekventovaným tématem, není však už hlavním zájmem filozofických okruhů. Od dob sv. Tomáše Akvinského či Sv. Augustina uběhlo již mnoho staletí a mezitím byli andělé předními intelektuály a mysliteli považováni jen za okrajové téma filozofie. V dnešní době se jen velice malá část populace hlásí k církvi a skutečně věří v anděly - bytosti neviditelné, které vedou náš svět jistým směrem a jsou všudypřítomní. Je to stejný případ, jako když jen nízký počet křesťanů skutečně věří v Kristovo *zmrtvýchvstání*. Jsou lidé, kteří se domnívají, že Ježíš Kristus po své tělesné smrti znovu obživil a pak chodil a vyučoval na různých místech, vzdálených od sebe mnoho kilometrů. Je velký počet lidí, kteří vůbec nevěří v anděly. Mnoho lidí se nikdy nezabývalo otázkou existence andělů, ani svým postojem k jejich přítomnosti na *naší* planetě Zemi. Jednoduše je to sféra, kterou ve svém životě nepotřebují, a tak jí nepřikládají velký význam. *Dnes je situace taková, že většina lidí nevěří ani v dobré, ani ve zlé anděly. Jestliže však padlí andělé skutečně jsou, pak se jim dnes musí dařit skvěle. Předpokládám, že zlí andělé mohou fungovat velmi efektivně, když nikdo nemá ani tušení, že by mohli existovat. (...) Jsme teprve na samém začátku snahy o pochopení toho, jak mohou být jejich vědomé síly provázány s evolucí přírody, s vývojem lidstva či s rozšiřováním lidského vědomí. O nadlidských inteligencích, které ovlivňují naše životy v dobrém i zlém, nevíme takřka nic.*⁷⁶

Na druhé straně však je mnoho lidí, jejichž počet neustále stoupá; ti jeví zájem o anděly, věří v ně, přivolávají si je a jsou jim odevzdání. V posledních letech se tento „andělský fenomén“ neustále rozrůstá, avšak tito lidé nenavštěvují žádná církevní společenství a ani nepatří do kategorie filozofů či myslitelů. Jsou to lidé, kteří hledají duchovní rozvoj, jde spíše o spirituálně založené jedince. K tomuto tématu se vyjadřuje také významný religionista Zdeněk Vojtíšek: *Andělé a démoni, v současném náboženství jde o postavy velmi populární. (...) Knih o andělech se prodávají doslova desítky tisíc výtisků a je to dnes asi naprosto nejoblíbenější téma určité části české společnosti. Můžeme se ptát, zdali je tato obliba dána tím, že andělé reprezentují jakousi mělkou, nenáročnou religiozitu.*

⁷⁶ FOX, Matthew – SHELDRAKE, Rupert. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfa 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 149.

*Neboť můžou vyvolávat mělké sentimenty.*⁷⁷ Tento názor vyvolává otázky: Znamená to snad, že andělé k nám přistupují s láskou a trpělivostí? Že na nás nekladou žádné požadavky, za které by nás obdarovávali či trestali? Že s námi spolupracují a jsou v naší blízkosti, zcela bez postranních úmyslů?

*Obliba andělů se stala velmi významným fenoménem ve společnosti, avšak dnešní učitelé duchovních nauk příliš nenásledují myšlenky a postoje starých patristických či scholastických myslitelů. Dnešní doba opomíjí dlouholetou tradici ohledně andělů a andělskou nauku formuluje jako jev, který je tu především pro nás a má nás vysvobodit z našich útrap. Mizí zbožná úcta, snaha o jemné uchopování tohoto fenoménu, a spíše se společnost přiklání k finančnímu ohodnocení této nauky. Mnoho dnešních „učitelů“ získává velké finanční ohodnocení za propojení s anděly. Je možné o tomto úkazu říci, že lidé si platí za intimní a individuální prožitek dotyku božství? K tomuto tématu se také vyjadřují M. Fox a R. Sheldrake ve své knize *Fyzika andělů*. Uvádějí v ní svůj průzkum: zhruba 60 – 80 % účastníků jejich přednášek někdy prožilo setkání s anděly. Anketa, provedená mezi náhodnými lidmi z americké populace, dokládá, že zhruba třetina lidí zažila pocit přítomnosti andělů.*⁷⁸

Andělé jsou v této době znovu zkoumání i na akademické půdě. Zabývá se jím několik vědců na světě; tito postmoderní autoři mají snahu studovat a vykládat angelologické nauky v provázanosti se starým učením, jak se nám dochovalo z období patristiky a scholastiky. Slovenský vědec, RNDr. Emil Páleš, CSc., který je zároveň filozofem a sociologem, se snaží propojit různé prameny a možnosti v poznání a nazírání na svět. Výsledky jeho bádání jsou sepsány v knihách *Angelologie dějin I.*, *Angelologie dějin II.* a *Sedm archandělů*. Z jeho knih docházíme k závěru, že andělské nauky za dob středověku nebyly bláhovou fantazií, ale stály na filozofických základech. Emil Páleš dále uvádí, že v každé době přicházela do kolektivního podvědomí lidstva určitá vlna inspirace a tyto vlny se střídaly. Projevovaly se kulturními epochami, náboženskými kulty, uměním, filozofií a vědeckým zkoumáním. Emil Páleš řadí možné působení andělských bytostí do těchto podvědomých kolektivních změn v lidské společnosti. Vychází přitom z nauk

⁷⁷ PLZÁKOVÁ, Elen. *Quo vadis, ČCE? Texty z kurzu Spolku evangelických kazatelů z r. 2014*. Benešov: EMAN 2004. 1. vydání, 76 s. ISBN 978-8-088060-00-0; str. 29 a 36.

SROVNEJ:

⁷⁸ FOX, Matthew – SHELDRAKE, Rupert. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfá 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 21.

středověkých myslitelů a srovnává povahy andělských bytostí s měnicími se cykly ve společnosti.⁷⁹

V dnešní době se angelologii věnují a víru v anděly uplatňují především lidé ze skupin hnutí *New Age*. Termín *andělé* najdeme v každém literárním oddělení osobního rozvoje či spirituálního vývoje. Jedním z hlavních autorů o andělech a nebeských bytostech dnešní doby je americká psychoterapeutka Doreen Virtue, Ph.D. Tato žena tvrdí, že jí při práci pomáhají andělé, a napsala mnoho knih o andělském léčení a přirozenosti andělů. Pořádá kurzy na rozvoj komunikace s anděly (tyto kurzy byly několikrát konány i v České republice). Přínosem je také ženský pohled na angelologii. V autorčiných knihách se dozvídáme, jakým způsobem lze navázat kontakt s anděly a jak se očistit od nánosů společnosti, abychom měli silnější kontakt s těmito nebeskými bytostmi. Pro kontakt s anděly je velice důležité mít pročištěné energetické tělo, aby náš systém byl plný světla, a tak jsme mohli přijímat informace pocházející od světelných bytostí.

Angelologie současné doby věří ve strážné anděly, kteří jsou stále u nás, v archanděly a další nebeské bytosti, ale také v padlé anděly, demony a Lucifera.⁸⁰ Toto je typické pojetí angelologie v postmoderní době: andělé jsou chápáni jako prostředek vedoucí k lepšímu životu. Postmoderní člověk se v mnoha případech jeví jako bytost ztrácející kontakt sama se sebou, ztrácející kontakt se svou skutečnou podstatou, která ho v mnoha ohledech přesahuje. Je možné, že kvůli tomuto chybění se člověk ubírá k přehnanému kontaktu s něčím, co ho obklopuje ve vnějším světě. Naopak andělé a jiné bytosti z duchovního světa navozují představu, že postmoderního člověka „vyvedou ze všech útrap a těžkostí“. Takto typicky postmoderna opouští celou filozofickou rovinu, a využívá angelologii ke zcela odlišným cílům než je filozofie. Není si však vědoma toho, že se věnuje otázkám a myšlenkám, týkajících se něčeho, co má tisíciletou filozofickou tradici, co se po staletí vyvíjelo a bylo filozoficky uchopováno s velkou pozorností a opatrností, aby se toto téma ještě udrželo na půdě filozofického myšlení a nazírání. Tomáš Akvinský i Augustin mají ve svých spisech zjevnou vnitřní tenzi uchopit fenomén andělů a zasadit ho do celkového

SROVNEJ:

⁷⁹ PÁLEŠ, Emil. *Angelologie dějin: synchronicita a periodicita v dějinách*. Bratislava: Sophia 2004. Základy duchovní vědy, 2. 1. vydání, 480 s. ISBN 80-968-0455-3.

SROVNEJ:

⁸⁰ VIRTUE, Doreen. *Bohyně a andělé: jak v sobě probudit velekněžku a spojit se se zdrojem*. Praha: Synergie 2009. 1. vydání, 303 s. ISBN 978-80-7370-018-8; str. 287-302.

myšlenkového a nebeského řádu. Oproti tomu postmoderna anděly moralizuje a využívá je jako prostředek působící mezi nebem a zemí. Kvůli tomuto zpředmětnění však andělé ztrácejí svou skutečnou podstatu a z našeho lidského nazírání na tyto nebeské bytosti se vytrácí úcta, která je ve filozofických naukách ohledně tohoto fenoménu velmi výrazná.

Také je v dnešní době známé dílo pojmenované *Evangelium Esejských*, údajně dochovaný spis z období asi 300 let po Kristu. Tento spis na sedmdesáti pěti stránkách líčí učení Ježíše Krista; dozvídáme se z něj např., jakým způsobem se očistit od démona, který v každém z nás dlí. Ježíš odkazuje na anděla vody, anděla země, anděla vzduchu a anděla slunce, kteří nám pomůžou v očistění a vyženou z našich těl demony. *Ale jestliže bloudící syn člověka lituje svých hříchů a chce je odčinit, jakoby se nikdy nebyly staly, a chce se opět navrátit ke své Matce zemi, jestliže dodržuje zákony své Matky země a osvobodí se z drápů Satanových tím, že odolává jeho pokušením, pak přijme Matka země svého bloudícího syna s láskou a pošle mu své anděly, aby mu sloužili. Vskutku, pravím vám, když syn člověka odolá Satanovi, který v něm přebývá, a nevykonává jeho vůli, ve stejnou hodinu uvidí anděly Matky země, kteří mu všemi svými silami pomohou, aby se z moci d'áblů vysvobodil.*⁸¹

Tyto oba zdroje o andělech, *Evangelium Esejských* a knihy Doreen Virtue, jsou od sebe vzdáleny přinejmenším sedmnáct století.⁸² Přesto popisují podobnou spirituální cestu a dosahování kontaktu s anděly. Ve svatém Písmu je dochováno mnoho zmínek o zjeveních, v nichž andělé přistupují k prorokům. Přesto podle slov sv. Augustina či Dionýsia Areopagity se nám zdají být tyto bytosti nedosažitelnými, bytostmi z krajin tajů. Jsou na úrovni, která se neprolíná s tou naší, a my k nim nemáme přímý přístup. Můžeme tedy jen s láskou doufat, že nás někde nad námi sledují a s pomocí našich myslí je nám umožněno se k nim modlit skrze čisté srdce. Toto se jeví jako nauka prodchnuta úctou.

Naše podstata se ukazuje jako nehodná pro rovnocennou komunikaci s těmito božskými bytostmi. Je však možné, že právě naše nízkost a zemitost je darem pro anděly, jako je pro nás darem jejich podíl božství; skrze tyto doplňující se protipóly dokážeme nahlédnout na

⁸¹ SZEKELY, Edmond Bordeaux. *Evangelium Esejských: (poselství míru)*. Praha: Synergie 1996. Kořeny zdravého života. 1. vydání, 75 s. ISBN 80-901797-3-8; str. 3.

⁸² V případě, že je skutečně pravdou, že toto evangelium je z období okolo 3. století. Bohužel u tohoto evangelia nelze prozkoumat jeho skutečné stáří. Překladatel uvádí, že je to z důvodu, uložení a utajování tohoto evangelia v knihovnách Vatikánu.

celek. Hérakleitos z Efezu říká: *Nechápou, jak neshodné se sebou souhlasí: spojení, které se obrací zpátky, tak jako u luku a lyry.*⁸³ Hérakleitos vidí velký dar v napětí protikladů, ať už rámu lyry či napjatého luku. Právě tato rozdílnost, opačnost napomáhá neharmonickému rozkmitání struny, které ale umožňuje vznik harmonického a krásného tónu, který je pro náš jemnosluch obdarováním. Přes neharmonický a roztřesený kmitot struny se dostáváme k naprosté harmonii tónu. Polaritu nejde ani narušit, ani odstranit. Právě tak stojíme my a andělé na určité úrovni na opačných pólech proti sobě. Přes toto napětí mezi lidmi (hmotou) a anděly (nebem) může být symbolicky natažena Božská struna, kterou napínáme my stejně jako andělé. A toto napínání struny skrz zem i nebesa je darem, díky němuž může Bůh hrát na lyru nádherné tóny. Možná, že lidská bytost není schopna naslouchat v plnosti těmto božským tónům. Avšak je možné, že nebesy znějí krásné, ladné harmonické tóny plné lásky a Božího poznání. Co když tyto tóny rozeznávají naše srdce bez našeho sluchového a rozumového uvědomění? Jak praví Herakleitos: *Protikladné se shoduje, z neshodných věcí je nekrásnější harmonie.*⁸⁴

Kontakt lidí a andělů by bylo možné nazvat také jako střetávání. Avšak postmoderní interpretace se snaží anděly uchopit, udělat z nich bytosti, které patří na zem. Andělé zde jsou údajně z toho důvodu, aby mohli působit na nás „pozemšťany“ a napomáhat nám vyvázat se z našich útrap. Postmoderní člověk zapomíná na nauky starých antických myslitelů, jako je například Herakleitos, který vysvětluje i za pomoci „pouhého“ mytického, obrazového myšlení, jak přínosné jsou protiklady. Zasazuje bytí člověka do kontextu celku a sounáležitosti se světem. Staří myslitelé využívali mytické myšlení a uvědomovali si složitost budování celku. Zkoumali a chápali, jak se tato skutečnost promítá do jednotlivin. Přesto, že vědění, které je uchováváno po dva a půl tisíce let a z něhož vychází mnoho pozdějších myslitelů, je nyní - ve velice krátké době – opouštěno. Současná společnost vyjímá anděly z kontextu celku Stvoření a používá je jen jako prvek lidské potřeby, který nemá s lidským bytostným tázáním po celku nic společného.

Naším přirozeným bytostným napětím je touha po pochopení celku, a to především po procítění tohoto celku. V období patristiky, scholastiky, ale i dříve v dobách proroků, bylo

⁸³ HERAKLEITOS. *Zlomek B51*. Dostupné [online]. [Poslední aktualizace 1. 2. 2009]. [cit. 2015-06-25]. Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/22/bcz.htm#B 51>

⁸⁴ HERAKLEITOS. *Zlomek B8*. : Dostupné [online]. [Poslední aktualizace 1. 2. 2009]. [cit. 2015-06-25]. Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/22/bcz.htm#B 8>

lidským bytostem předkládáno, že ten, kdo nás může propojit s naším Otcem, s naší podstatou a především s naším dědictvím, jsou andělé. Právě oni pro nás stráží tyto bytostně důležité informace a snaží se nám je předkládat. Ale nyní si už mnoho lidí začíná uvědomovat, jak je hmotný svět ve skutečnosti křehký. Z našich životů bohužel vymizela úcta k vyššímu celku, k matce zemi - Gaie, a tím zmizelo i mnoho základních hodnot. Kvůli tomu, že jsme „znásilnili“ přírodu a ovládáme ji jako vlastnictví, kvůli tomu se rovněž lidská bytost stala vlastnictvím a je ovládána. Také postmoderní náhled na anděly se začíná stále více vyjevovat jako další stupeň vlastnictví: vlastnictví nebeských bytostí, vlastnictví andělů. Ti jsou v postmoderně uchopováni jako bytosti, které jsou Bohem seslány, aby nás zachránily a vyvedly z útrap, které jsme si ve vlastních životech vlastně sami vytvořili.

Anděl byl v dávných dobách symbolickou bytostí, která nám zprostředkovávala kontakt s Bohem, a skrze něj jsme se dostávali ke své božské podstatě, k sobě samým. Ale dnešní doba v kontaktu s anděly narazila na úskalí, jak je to zjevné z mnoha knih dnešní doby, které se andělskou tematikou zabývají. Dnešní význam andělů je v mnoha směrech ochuzen. Někteří lidé se odvolávají na anděly, a jak říkají, komunikují s nimi jen pro anděly samotné. Andělé už nejsou symbolem mostu mezi lidmi a Bohem. Ztratilo se andělské působení těchto bytostí jako posla k prvotnímu Stvořiteli. Anděl začal být vnímán jako ten, kdo je hlavním cílem pro komunikaci. Esoterický vliv na chápání andělů v dnešní době vede ke zbožštění a adoraci andělů. Jsou vnímáni jako bytosti, které kontaktujeme pro ně samotné, které jsou cílem našich proseb a modliteb. Takové záměrné jednání je znatelné také v komerci. Do komerční sféry se promítá, jakým způsobem postmoderna pracuje s tradičními a dlouhodobě frekventovanými filozofickými pojmy, jako jsou například andělé. Toto se samozřejmě nevztahuje k celé postmoderně, ale jen k té, kterou je možno označit jako „pokřivenou“ postmodernu, která je silně předpojatá k tématu andělů. Tato „pokřivená“ postmoderna si z nezávaznosti vytvořila program a ze zisku učinila modlu. Tato temná strana postmoderny kvůli své nezávaznosti a nevázanosti necítí odpovědnost za důsledky, které z ní plynou, a právě to se také promítá do postmoderní angelologie. Díky tomuto neuvědomění zodpovědnosti je umožněné každé lidské bytosti vyjadřovat se k andělům bez hlubší argumentace.

Závěr

V závěru naší cesty, po srovnání, jakým způsobem na angelologii nazírá patristika, scholastika a dnešní společnost, můžeme vidět značnou proměnu chápání andělů v závislosti na vyznávání hodnot společnosti a dané doby. Myslitelé patristiky a scholastiky přistupovali k andělům v kontextu filozofického tázání po bytí a celku, oproti tomu dnešní doba k tomuto tématu uplatňuje silně pragmatický a utilitaristický přístup. Už za dob mytických a také ve středověku byl do myšlenek týkajících se andělů vkládán velký důraz na celek. Umístění andělů v tomto celku, jejich hierarchizace a andělské kůry dávají celé věci smysl. Avšak v dnešním období má pro postmoderního člověka hodnotu především individualismus a subjektivismus. Tato tenze se odráží také v chápání andělů, kteří jsou vyjmutí z celku a použiti podle přání a tíhnutí individua, jak je zjevné z dobových literárních děl zabývajících se angelologií. Dalo by se říci, že postmoderní doba navazuje spíše na Iamblicha z Chalkidy než na Tomáše Akvinského, svatého Augustina či Pseudo-Dionýsia Areopagitu.

Postmoderní autoři čerpají z Iamblichovy nauky především ty myšlenky, které naplňují touhu dnešního člověka po zjevných fenoménech a „senzacích“, a opomíjí přitom složitě propracovanou Iamblichovu filozofickou nauku ohledně andělů a nebeských hierarchií. Doba, v níž žil, byla bouřlivým obdobím, a ve své nejistotě se více upínala k mystice. Přesto autoři díky své učenosti byli schopni své nauky psát v kontextu filozofického myšlení. Zato postmoderní doba nemá v tomto ohledu žádná pravidla, a je jí tak umožněno osvobodit se od filozofického přístupu. Zároveň však o sobě postmoderna tvrdí, že je ve svém myšlení oproštěná od předpojatosti. Přitom se dnešní doba projevuje jako silně předpojatá v tématu andělů: anděl se stal prostředkem, který je vyjmutý z celku a z kontextu myšlenkové tradice. Je chápán jen jako individuální podstata, která může napomáhat postmodernímu člověku s jeho problémy.

My, lidé této doby, hledáme stále menší částičky pod mikroskopem, prozkoumáváme detaily v matematických rovnicích a prostudováváme všechna jsoucna, která nás

obklopují, ale nejsme schopni zhlédnout *Logos*. Toto slovo je odvozeno od řeckého slovesa *legein* (λεγειν), které mj. znamená *usebrat se, ujednotit*.⁸⁵

Právě staré nauky angelologické nauky nás učí o celku světa, kosmu, který se zrcadlí v Bohu. Tyto nauky vysvětlují, že celky jsou důležitější než jejich části. Ale dnešní postmoderna vytrhává anděla z celku a vnímá ho jako jednotlivinu, jako prostředek, který slouží nám lidem k dosažení našich tužeb. S tím také souvisí, že dnešní doba se zabývá především částmi, tím, co je dáno zpředmětněním, tím, co je před nás vloženo. *Clare et distincte* - jasně a ohraničeně: vždyť právě celek nelze uchopit a ohraničit.

Myslím si, že jedním z darů, který může postmoderní člověk získat skrze staré nauky, pojednávající o andělech, které k nám přichází z období patristiky a scholastiky, je poznání, že andělé jsou významnými filozofy pojmání jako součást a poslové vyššího celku. Dnešní člověk žije obklopen jednotlivinami a celek pro něj ztrácí hlubší význam. Z andělů se také stávají prostředky, jednotliviny. Dnešnímu člověku chybí bytostné tážení po celku, poznání jeho důležitosti v našem světě a také uvědomění si, že člověk sám je součástí vyššího celku. Nauky Tomáše Akvinského či dalších autorů nám mohou napomoci, abychom byli schopni se v duchu *Logu* „usebrat“, ujednocovat do původní jednoty, která je neviditelnou harmonií. Nezjevná harmonie je pro člověka klíčová, avšak není poznatelná skrze naše smysly.

Současná angelologie prošla největším změnou především v samotném přístupu k andělům. Dnešní doba postrádá úctu a posvátnou bázeň, která byla v dobách patristiky a scholastiky absolutní samozřejmostí. Díky této bázi byla nauka ohledně andělů uchopována velice jemně a zodpovědně, aby se na filozofické rovině vyložil její skutečný obsah a aby se příliš nezpředmětnila. V dnešní době se lidé buď přiklání k názoru, že andělé neexistují a nejsou součástí našeho světa, nebo právě naopak, že existují, v každém okamžiku nás obklopují a pomáhají nám. Z obou těchto směrů se většinou již vytratila úcta a pokora. Je však těžké v této dnešní době nalézt úctu k něčemu, co se nám žádným obvyklým způsobem neukazuje, a tudíž ani není možno si to v plnosti představit. Vždyť v dnešní době je úcta projevována především zjevným věcem, ke všemu, co nás obklopuje v tomto světě a je před horizontem, vše co je v neskrytosti. A právě andělé se

⁸⁵ PRACH, Václav. *Řecko-český slovník: Attické tvary slovesné podle nápisů a rukopisů*. Praha: Vyšehrad 1998. 1. vydání, 578 s. ISBN 80-702-1285-3.

nacházejí ve skrytosti za horizontem a jsou zapomenuti až do chvíle, dokud si nejsme vědomi světa rozprostírajícího se za horizontem. Neskrytost zakrývá zakryté a odlákává nás od skrytostí za horizontem. Jsme obklopeni bohatstvím neskrytosti, ale ve vnitřním světě jsme obklopeni nuzností a prázdnotou, protože se v nás nachází chybění nepoznané skrytosti.

Hlavním posláním andělů je velebení a chvála Nejvyššího a jeho stvořitelského díla, jehož jsou součástí. Andělé se objevují všude tam, kde se nachází velebení a chvála Stvořitele. Možná proto dnešní doba ve své skutečné podstatě strádá, protože stejně jako postrádá anděly, postrádá i skutečnou úctu, víru, velebení a chválu. Dnešní dobu, západní civilizaci, by bylo možné nazvat *krizí chvály*, neboť se jí nedostává velebení Stvořitelova díla. Tomáš Akvinský, Augustin i Hildegarda z Bingen ve své nauce říkají, že d'ábel na rozdíl od anděla nikdy neprojevuje úctu, odmítá velebení Boha a jeho díla. Není-li naším postojem chválení a posvátná úcta, posvátná bázeň, pak máme rozhodně blíže k d'áblu než k andělům.

Dá se říci, že tento přirozený postoj z nás vytlačila civilizace, vzdělávací systém ale také obecně systém, který můžeme najít na mnohých místech v našich každodenních životech? Systém, který nás obklopuje ve vzdělání. Systém, který se také prolnul do naší mysli a projevuje se v našem chápání a systematické nazírání na náš život a bytí. Je možné říci, že vše pozbývá úctu, že vše ztrácí skutečný obsah? *Konečně, hřích temných andělů byl vždy spojen s arogancí a se zneužitím vědění a síly. Nezní nám to povědomě, vezmeme-li v úvahu poslední dvě století západní civilizace? Tato éra přinesla řadu nebývalých znalostí a celou řadu skvělých vymožeností. To má ale i své stinné stránky. Naše arogance nás ve svých důsledcích vehnala na pokraj ekologické katastrofy.*⁸⁶

Slavný filozof René Descartes se ve své filozofii již v 17. století přibližoval k myšlenkám nazírání na přírodu jako na prostředek; jeho nástupci jen tento tzv. *karteziánský přístup* dále rozvinuli. Přesto nám není dáno soudit tuto situaci, jelikož nevíme, co se z tohoto klimatu může zrodit v pozdějších dobách. Vždyť můžeme vidět, že v každém bouřlivém období se zrodí východisko pro nadcházející dobu.

⁸⁶ FOX, Matthew – SHELDRAKE, Rupert. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfa 2006. 1. vydání, 241 s. ISBN 80-903209-1-0; str. 25.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

AUGUSTINUS AURELIUS. *O boží obci knih XXII*. Praha: Karolinum 2007.
ISBN 978-80-246-1284-3.

AUGUSTINUS AURELIUS. *Augustinus: Říman, člověk, světec*. Překlad Ladislav Hošek.
Praha: Vyšehrad 2000. ISBN 80-7021-266-7;

BASILEIOS VELIKÝ. *Listy II.(r. 375-378), Hexaémeron*, Prešov: Petra 2002.
ISBN 80-89007-25-2.

Bible. Písmo svaté Starého a nového zákona (včetně deuterokanonických knih).
Český ekumenický překlad. Praha: ČBS 2012. 18. (9. opravené) vydání,
ISBN 978-80-87287-51-4.

CYRIL JERUZALÉMSKÝ. *Mystagógické katechese*. Olomouc: Centrum Aletti 1997.
ISBN 80-860-4509-9.

DIONÝSIOS AREOPAGITA. *Listy: O mystické theologii*. Praha: OIKOYMENH 2005.
ISBN 80-729-8157-9.

DIONÝSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*, Praha: Vyšehrad 2009.
ISBN 978-807-0218-723.

IAMBLICHOS. *O mystériích egyptských s dopisem Porfyriovým Anebonu Egyptanu*.
Olomouc: Per Agrum 1992. ISBN 8090144101.

SZEKELY, Edmond Bordeaux. *Evangelium Ezejských: poselství míru*. Praha: Synergie
1996. ISBN 80-901797-3-8.

TOMÁŠ AKVINSKÝ. *O separovaných substancích*. Praha: Krystal OP 2010.

ISBN 978-80-87183-26-7.

TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Summa Theologiae: první část*. Olomouc: Krystal 1937.

VIRTUE, Doreen. *Bohyně a andělé: jak v sobě probudit velekněžku a spojit se se zdrojem*. Praha: Synergie 2009. ISBN 978-80-7370-018-8.

Sekundární literatura

FOX, Matthew – SHELDRAKE, Rupert. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Praha: Elfa 2006. ISBN 80-903209-1-0.

FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého vědění*. Praha: Vyšehrad 2004. ISBN 80-7021-662-X.

KABELÁK, František. *Magie*. Praha: Trigon 2006. ISBN 80-86159-88-4.

KARFÍKOVÁ, Lenka. *Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris*. Praha: OIKOYMENH 2007. ISBN 978-80-7298-260-8.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie mezi mýtem a vědou: od Homéra po Descarta*. Praha: Academia 2009. ISBN 978-80-200-1789-5.

NAKONEČNÝ, Milan. *Smaragdová deska Herma Trismegista*. Praha: Vodnář 2009. ISBN 978-80-7439-002-9.

NOVÁK, J. J. *Patristická čítanka*. Praha: ČKCH 1988. ISBN neuvedeno.

PÁLEŠ, Emil. *Angelológia dejín: synchronicita a periodicita v dejinách*. Bratislava: Sophia 2004. ISBN 80-968-0455-3.

PLZÁKOVÁ, Elen. *Quo vadis, ČCE?: Texty z kurzu Spolku evangelických kazatelů*. Benešov: EMAN 2014. ISBN 978-8-088060-00-0.

QUITT, Zdeněk – KUCHARSKÝ, Pavel. *Česko-latinský slovník starověké i současné latiny*. Praha: Leda 2003. ISBN 80-7335-032-7.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2007. ISBN 978-80-7195-206-0.

ŠMELHAUS, Vratislav. *Řecká patrologie*. Praha: Kalich 1972. ISBN neuvedeno.

Elektronické zdroje:

HERAKLEITOS. *Zlomek B51*. Dostupné [online]. [Poslední aktualizace 1. 2. 2009]. [cit. 2015-06-25]. Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/22/bcz.htm#B 51>

HERAKLEITOS. *Zlomek B8*. : Dostupné [online]. [Poslední aktualizace 1. 2. 2009]. [cit. 2015-06-25]. Dostupné z: <http://www.fysis.cz/presokratici/22/bcz.htm#B 8>

Summary

The work focuses on the interpretation of the study of angels in the period of Patristics. Firstly, it describes the philosopher Dionysius the Areopagite living in the period of Patristics in a detailed way. The work deals with his interpretation of the angelic hierarchy and perception of angels. Secondly, the angelic study is examined focusing on St. Augustin and the mysterious philosopher Iamblichus Chalcidensis. Thirdly, the period of Scholasticism is examined in a very detailed way in connection with the study of angels and Thomas Aquinas` view of angelic beings. The work reflects the transformation of the approach to the issue of angels within the centuries significantly being demonstrated in the last chapter with the example of the post-modern society and its understanding of angels.